

UNIUNEA EUROPEANĂ

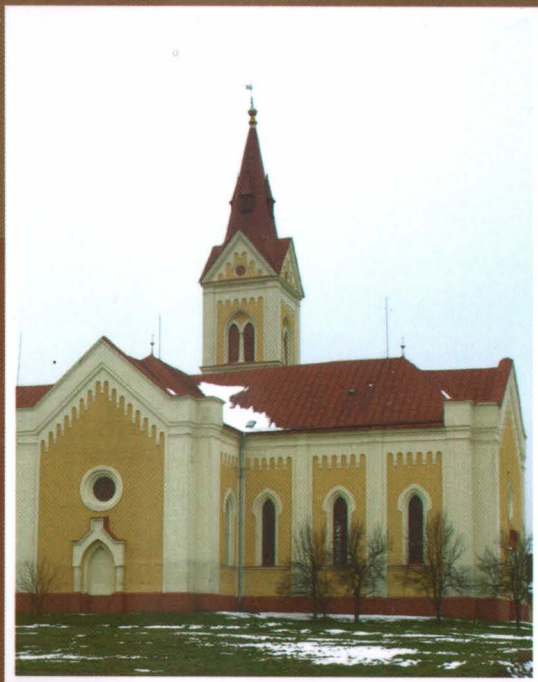

Proiect finanțat prin Phare

MUZEUL JUDEȚEAN SATU MARE
SZATMÁR MEGYEI MÚZEUM
COUNTY MUSEUM OF SATU MARE

GUVERNUL
ROMÂNIE

Ecseed ■

Ghid cultural și istoric

Történelmi és kulturális kalauz
A Cultural and Historical Guide

Ecsed

Acest material este publicat în cadrul proiectului „Moștenirea culturală ca factor de legătură transfrontalieră”, derulat de către Muzeul Județean Satu Mare, cu sprijinul financiar al Uniunii Europene prin Programul Phare CBC 2006, Ro 2006/018-446.01.01.02.04

Coordonator: Szócs Péter, manager proiect

© Muzeul Județean Satu Mare

Publicația sau părți ale acesteia pot fi reproduse numai cu permisiunea autorilor.

Publicat la Satu Mare, august 2009

Editor: Muzeul Județean Satu Mare

Adresa: Satu Mare, B-dul Vasile Lucaciu 21, Telefon: 00-40-261-737-526, Fax: 00-40-261-768-761,

E-mail: muzeusm@gmail.com, Web: www.muzeusm.ro

„Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Uniunii Europene.”

Linkuri mai importante despre Uniunea Europeană

Comisia Europeană

<http://ec.europa.eu>

Comisia Europeană – Directoratul General pentru

Extindere – Programul PHARE

http://ec.europa.eu/enlargement/financial_assistance/phare/index_en.htm

Comisia Europeană – Directoratul General pentru
Politica Regională

http://ec.europa.eu/regional_policy

Comisia Europeană – Directoratul General pentru
Afaceri economice și financiare:

http://ec.europa.eu/comm/economy_finance

Consiliul Uniunii Europene

<http://www.consilium.europa.eu>

Parlamentul European

<http://www.europarl.europa.eu>

Curtea Europeană de Justiție

<http://curia.europa.eu>

Curtea Europeană de Conturi

<http://eca.europa.eu>

Comitetul Economic și Social

<http://eesc.europa.eu>

Comitetul Regiunilor

<http://cor.europa.eu>

Banca Centrală Europeană

<http://www.ecb.int>

Banca Europeană de Investiții

<http://eib.eu.int>

Reprezentanța Comisiei Europene în România

http://ec.europa.eu/romania/index_ro.htm

Misiunea Permanentă a României pe lângă Uniunea
Europeană

<http://ue.mae.ro>

Centrul Român de Informare de la Bruxelles

<http://www.roinfocentre.be>

Uniunea Europeană în lume:

<http://ec.europa.eu/comm/world>

Coordonator: Szócs Péter Levente

Autor text: Lukács József

Traducere text: Kocsis Ágnes, Adriana Costin

Fotografii: L. Nagy Márta, Lukács József

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LUKÁCS JÓZSEF

Ecsed : ghid cultural și istoric = Ecsed : történelmi és
kulturális kalauz = Ecsed : a cultural and historical guide /

Lukács József ; coord.: Szócs Péter Levente. - Satu Mare :

Editura Muzeului Sătmărean, 2009

Bibliogr.

ISBN 978-973-1843-23-0

1. Szócs Péter Levente (coord.)

908(439 Ecsed)

LUKÁCS JÓZSEF

Nagyecsed. Ghid cultural și istoric

Nagyecsed se află în partea sud-estică a județului Szabolcs-Szatmár-Bereg, la marginea fostei mlaștini Ecedea. Poate fi accesat pe drumurile laterale care se leagă de șoseaua 49 prin Győrtelek și cu drumul 471 prin Mátészalka. Cu toate că se află la doar 14 km de Mátészalka, până la începutul secolului XX legăturile principale l-au apropiat mai mult de Carei (România), aflat la 25 de km spre sud. Nagyecsed face parte din orașele mici ale județului, având 6868 de locuitori, conform datelor ultimului recensământ. Istoria și dezvoltarea sa au fost strâns legate de mlaștina denumită după localitate.

Nagyecsed. Történelmi és kulturális kalauz

Nagyecsed Szabolcs-Szatmár-Bereg megye délkeleti részén, a hajdani láp szélén található. Győrteleknél a 49. számú főútról leágazó, illetve Mátészalkánál a 471. számú útról leágazó, Nagykárolynak (Románia) tartó alsórendű úton közelíthető meg. Bár Mátészalkától csak 14 km-re esik, történelmi kapcsolatai a 20. század elejéig a tőle 25 km-re délre fekvő Nagykárolyhoz kötődtek. Nagyecsed a megye kisvárosai közé tartozik, a legutóbbi népszámlálási adatok alapján 6868 lakosa van. Története, fejlődése szorosan összefonódott a városról elnevezett lápéval.

Nagyecsed. A Cultural and Historical Guide

The town of Nagyecsed is situated in the south-eastern part of the Szabolcs-Szatmár-Bereg County (Hungary), on the margin of the former Ecsed (Ecedea) swamp. The town can be accessed through side-roads, which it connect to the road 49 through Győrtelek and to the road 471 through Mátészalka. Although Ecsed is 14 km far from Mátészalka, the most important relations of the town were established with Carei (Nagykároly, the neighboring town 25 km to the south, in Romania), until the beginning of the 20th century. Nagyecsed is one of the smallest towns of the county, with a population of 6868 inhabitants, according to the last census. Its history and evolution were closely related to the swamp called after the settlement.

Procesul natural de formare a mlaștinii a început în anul 15000 î. Hr., continuând și în zilele noastre. Terenul de cca. 340 km² situat între Someș și Crasna s-a scufundat, atrăgând apele din zonă. Pe acest teren fără scurgere s-a format mlaștina în perioada 2550–800 î. Hr., cu o suprafață modificată încontinuu de debitului apelor și de activitățile umane. La permanentizarea mlaștinii au contribuit apele Nyírului, râurile Someș, Crasna, Eriu, Csaronda, și chiar Tisa, prin scurgerea surplusurilor provenite la inundații. Depunerile de nămol și nisip formate de râuri au creat un sol fertil, favorabil plantelor sălbatice. Pe alocuri pe suprafața mlaștini s-au format insule, iar din loc în loc, în adâncituri, au apărut lacuri permanente (Lacul Tyukod, Lacul Ecedea, Lacul Ökörü). Astfel, relieful a fost caracterizat de o mare varietate de forme și vegetație: turbe acoperite cu stuf, lacuri, râuri, păduri de mlaștină și cele de pe insule. Varietatea vegetației a generat o bogăție deosebită a faunei. În urma desecărilor încheiate la începutul secolului XX, acest peisaj variat a dispărut, locul lui fiind luat de terenuri agricole.

Viața și ocupațiile populației așezate pe aceste meleaguri depindea întotdeauna de cota apelor: în urma inundațiilor puteau să dispară localități întregi. Înaintea desecării, terenurile agricole ocupau doar dealurile mlaștinii sau platourile mai înalte, migrarea apelor fiind urmată și de cultivatori. Creșterea animalelor, în

Kr. e. 15000 körül kezdődött el az a máig tartó folyamat, melynek köszönhetően a Szamos és a Kraszna közötti mintegy 340 km² nagyságú terület lesüllyedt, magához vonzva a környék vizeit. Az amúgy is lefolyástalan, vizenyős területen Kr. e. 2550–800 között alakult ki a láp, amelynek területe a vízhozam változásának, illetve az ember tevékenységének függvényében állandóan változott. A nyírvizek, a Szamos, a Kraszna, az Ér, a Csaronda és néha még a Tisza visszaduzzadó vize is hozzájárult a láp állandósulásához. A folyók által lerakott agyagos, iszapos, homokos hordalék kitűnő termőföldet jelentett a különböző vad növényfajoknak. A vízborította lápterület talaja nem sík volt, mint gondolnánk, hanem helyenként állandóan a vízszint fölé emelkedő szigetek, a vízszintet megközelítő hátaik, és néhány méter mély fenékek (Tyukodi-tó, Ecsedi-tó, Ökörü-tó) váltották egymást. Tájképét a nádas tőzeglápok, rétek, mocsári erdők, nyílt tavak, a szigeti erdők, és a vadvízi állatvilág bámulatos fajtagazdagsága határozta meg. Természetesen a 20. század elejére befejeződő lecsapolási munkálatok után ezek mind eltűntek, hogy helyüket szántóföldek foglalják el.

Az itt megtelepedő népek, kultúrák élete elsősorban a mindenkori vízszint függvénye volt. Az árvizek miatt nem egyszer teljes települések tűnhettek el. A lecsapolás előtt a földművelés csak a lápi dombokra, emelkedőkre korlátozódott, ráadásul a „vándorló” szárazulatokat követnie kellett a szántóföldeknek is. Viszonylag jelentősebb

THE SWAMP OF ECSED (ECEDEA)

The swamp formed through a natural process, which started around 15000 BC, and it lasted until the modern times. Thus, the area of cca. 340 km², between the Szamos (Someș) and the Kraszna (Crasna) Rivers sunk during the centuries, and it drew the waters of the wider area. The swamp took its final shape starting from 2550 BC to 800 BC. The area of the marshland, however, was permanently changing according to water level and human activities. The perpetuation of the swamp was assured by the waters of the Nyír region and the floods of the Szamos (Someș), Kraszna (Crasna), Ér (Eriu), Csaronda and Tisza (Tisa) Rivers. Silt and sand depositions, formed by rivers created a fertile soil, favorable to wild plants. Islands took shape on the surface of the swamp here and there, and the low areas formed permanent lakes (Lake Tyukod, Lake Ecsed Lake Ökörü). Thus, the relief was characterized by a wide variety of forms and vegetation: turf bogs, lakes, swamp forests, and higher areas, called islands. The variety of vegetation generated a rich wildlife. The draining of the marshland, finished at the beginning of the 20th century, led to the extinction of the varied landscape, its place being taken by plough lands.

The life and occupations of the inhabitants was always dependant of the water level, and floods were able to destroy entire settlements. Before the draining, the agricultural lands were on the hills of the swamp or

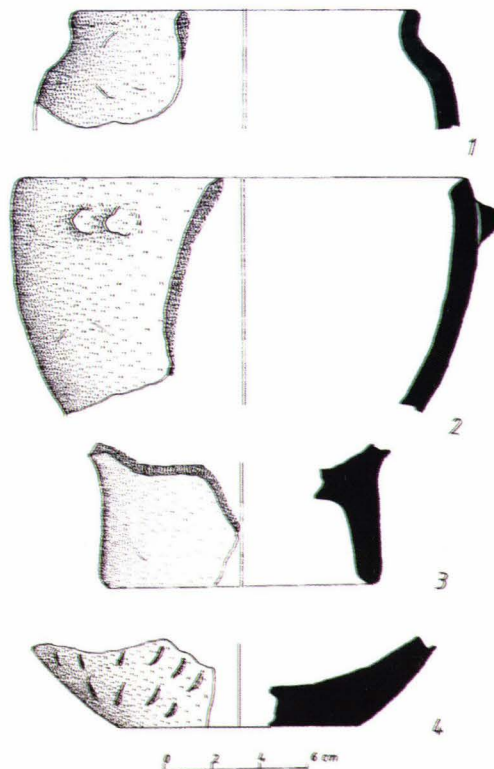

Mlaștina la sfârșitul sec. al XIX-lea
A láp a 19. sz. végén
The swamp at the end of the 19th c.

schimb, era mai eficientă. Iarba grasă a răturilor din mlaștină și stuful disponibil au asigurat și pe timpul iernii hrană suficientă pentru turmele mari. În alimentația oamenilor, vânătoarea, pescuitul, apicultura și culesul aveau un rol egal cu agricultura.

DATE ARHEOLOGICE

Primele comunități umane în zona localității Nagycsed sunt legate de epoca neolitică. În urma „revoluției neolitice” modul de viața al oamenilor s-a schimbat, practicându-se cu preponderență agricultura și creșterea animalelor, în detrimentul vânătoriei, pescuitului și culesului. Acest proces a schimbat profund cultura materială a oamenilor. Au apărut obiecte de lut lucrate cu mâna (vase de ceramică, statuete de zei, greutăți de lut), precum și piese șlefuite din piatră și os. Datorită vieții legate de locul cultivat, au apărut și primele așezări permanente, formate din câteva case. Pereții acestor case de mici dimensiuni au fost împletite din nuiele și lipite cu lut, iar acoperișul a fost realizat din paie sau stuf. Culturile neolitice au ajuns în zona Tisei Superioare, limita nordică a ariei lor de răspândire, în jurul anilor 6000 î. Hr. Cea mai timpurie comunitate neolitică a regiunii s-a așezat pe locul numit *Péterzug*. Deoarece mlaștina încă nu era formată, primii locuitori au ocupat o zonă cu sol deosebit de fertil. O altă așezare, la sud de *Péterzug*, în *Hályogos-dűlő*, este atestată de descoperirile de lame de obsidian și fragmente de ceramică. În schimb, din neoliticul mijlociu cunoaștem

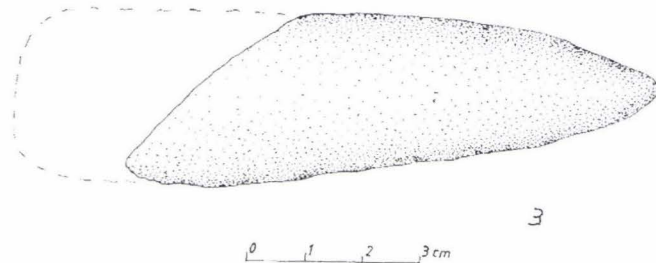
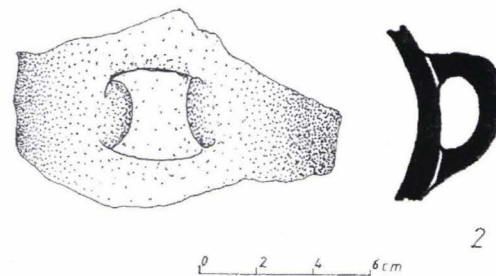
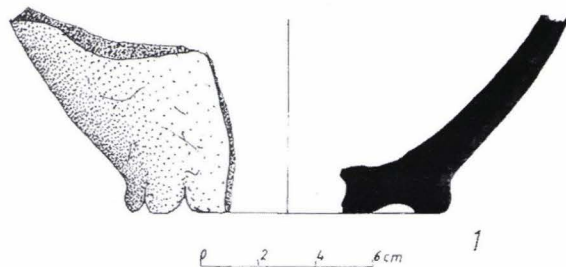
Vase neolitice descoperite la situl Péterzug
Neolit edények a Péterzug lelőhelyről
Neolithic vessels discovered at Péterzug site

lehetett az állattartás. Nagyobb állatállományok számára a lápi rétek kövér füve, a télvíz idején is könnyen elérhető sás megfelelő élelemforrást jelentett. Az élelmiszer-előállításban az adott területen a fentiekkel egyenrangú szerepet kapott a lápi gazdálkodás, úgy mint a vadászat, halászat, csikászat, madarászat, méhészet, gyűjtögetés is.

on the high plateaus. The change of water level influenced the land use. The animal husbandry, therefore, was more efficient. The healthy grass on the marshland and on the turf provided food for large flocks over the winter, while hunting, fishing, beekeeping and picking were as important as farming in the food production.

ARCHAEOLOGICAL DATA

The first human communities settled the area of Nagyecsed during the Neolithic Age. The “Neolithic revolution” changed people’s way of life: the farming and husbandry became preponderant in daily activities instead of hunting, fishing and gathering. During this process the material culture changed significantly. The use of hand-made clay objects (ceramic vessels, god-statues, clay weighs) spread together with the tools of polished stone and bone. Close to farm-lands, permanent settlements were established. These small settlements comprised only few a dwellings. The houses were small, with walls made of wattle, while the roof was made of straw or reed. Neolithic cultures reached the Upper Tisza region, the northernmost limit of the neolithization, around 6000 BC. The earliest Neolithic community settled in the area of Nagyecsed at the site *Péterzug*. Since the swamp was not yet formed, the inhabitants occupied the area with the most fertile soil. Another settlement, situated south to *Péterzug*, in *Hályogos-dűlő*, was identified through several discoveries of obsidian blades and the pottery fragments. Only

Vase eneolitice descoperite la situl Péterzug
 Rézkori edények a Péterzug lelőhelyről
 Eneolithic vessels discovered at Péterzug site

doar o singură așezare, legată de cultura ceramicii li-neare, la *Rákóczi-vár-dűlő*. Din nefericire, acest loc de hotar nu mai poate fi identificat astăzi.

Primele obiecte confecționate din metal, din cupru și aur, au apărut în anul 3000 î. Hr. Schimbarea climei, care a devenit mai rece și mai umedă, a intensificat formarea mlaștinii, schimbând totodată și viața oamenilor. Creșterea animalelor a devenit mai răspândită decât cultivarea plantelor. Cu origini neolitice, reprezentanții culturii Tiszapolgár din eneolitic au populat în continuare zona *Péterzug*. O altă așezare eneolitică a fost descoperită în zona *Éger-dűlő*. În împrejurimile localității Nagyecsed pot fi identificate de altfel numeroase așezări eneolitice, dovedind faptul că mediul din regiune a fost adecvat pentru creșterea animalelor.

Bronzul, obținut din aliajul cuprului și al cositorului, a apărut în Bazinul Carpatic în jurul anului 2000 î. Hr. Din perioada timpurie a epocii bronzului până cca. 1700 î. Hr., nu sunt descoperiri în Nagyecsed, dar nici în regiune. Numai purtătorii culturii vaselor ceramice cu noduri spiralate din epoca mijlocie a bronzului au revenit în zonă. Așezări mai dense întâlnim abia în perioada culturii Gáva (1300–900 î. Hr.), din epoca bronzului târziu. În această perioadă, mlaștina s-a restrâns, asigurând astfel o suprafață mai mare pentru agricultură și creșterea animalelor. Oamenii au produs cantități mari de bronz, din care au confecționat accesorii vestimentare, ornamentate artistic (brățări, spirale de braț), arme (săbii, lănci, topoare), precum

RÉGÉSZETI ADATOK

Nagyecsed környékén a legkorábban megtelepedő emberi közösségek a neolitikum (újkőkör) időszakához köthetők. A „neolitikus forradalom” során a korábbi vadászó-halászó-gyűjtögető életmódot földművelésre és állattartásra cserélő emberiség anyagi kultúrája alapvetően megváltozott. Feltűntek a kézzel formált, agyagból gyúrt cseréptárgyak (edények, istenalakok, hálónéhezékek), csiszolt kőeszközök, csonteszközök. Mivel a földművelés kötött életmódot követelt, létrejöttek az első, néhány házas falvak. A kisméretű házak falát vesszőből fonták, sárral tapasztották, tetejüket szalmával, náddal fedték. Az új életforma Kr. e. 6000 körül jutott el akkori elterjedésének északi határára, a Felső-Tisza vidékére. A környék legkorábbi neolitikus népessége a *Péterzug* területén telepedett meg. Mivel ekkor még nem beszélhetünk lápról, birtokba vették a könnyen megmunkálható, jó termőképességű bűzatalajjal rendelkező határrészt. Obszidiánpenge és kerámia utal arra, hogy a *Péterzugtól* délre, a mai *Hályogos-dűlőben* is számolhatunk településükkel. A fenti lelőhelyek egyébként illeszkednek abba az Ópályitól Mérkig tartó kora neolit településsorba, mely az akkori Kraszna magaspartján futott végig. A középső neolit vonaldíszes kultúrájának viszont, mindössze egy lelőhelyét ismerjük Nagyecsedről, a *Rákóczi-vára-dűlőből*. Ez mára már nem beazonosítható határrész.

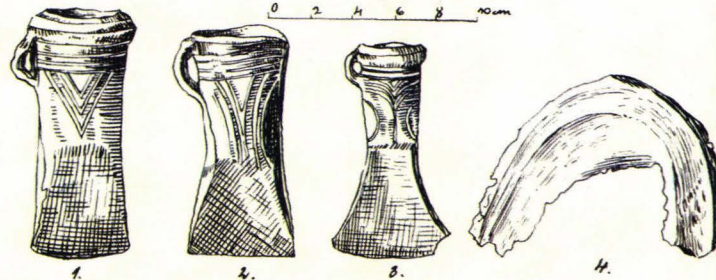
Kr. e. 3000 környékén kezdték el használni az első fémből – réz és arany – készült tárgyakat. Az éghajlat hűvösebbre, csapadékosabbra fordulása lökést adott a lép

one settlement of the Middle Neolithic Age is known in the area, at *Rákóczi-vár-dűlő*, being inhabited by people of the linear pottery culture. Unfortunately, this place can not be identified today.

The objects made of metal, copper and gold were used for the first time around the year 3000 BC. The climate became colder and more humid, accelerating the formation process of the swamp. This process caused significant change in the daily life of the population. Husbandry became more important than the farming. Continuing the Neolithic traditions, the bearers of the Tiszapolgár culture of the Eneolithic (Copper) Age continued their habitation in the Péterzug area. Another Eneolithic settlement was discovered in the site of *Egerdűlő*. A number of other settlements of this Age can be identified in the wider area of Nagyecsed, proving that the environment of the region was especially suitable for husbandry.

The use of bronze was spread in the Carpathian Basin around 2000 BC. There are no finds in Nagyecsed, and in the wider region dating from the Early Bronze Age. The area was settled again during the middle Bronze Age, the material culture of the population was characterized by the use of ceramic vessels decorated with spiral knobs. Tough, a dense settlement-network was formed only in the period of the Gáva culture (1300–900 BC) of the Late Bronze Age. The swamp has withdrawn during this period, thus it ensured a wider field for agriculture and husbandry. The popu-

*Ecsedi láj. Nagyobb halmaa leletnek Ecsedi láj. Gerettete Theile eines
museumunkba kerülő darabjai. grösseren Depotfundes*

Depozite de bronzuri descoperite la Ecedea
Bronzdepók Ecsed környékéről
Bronze deposits discovered at Ecsed

și obiecte de uz gospodăresc (cuțite, seceri, boluri). Dovezile acestei activități sunt cele trei depozite de bronzuri descoperite pe teritoriul localității Nagyecséd. Un depozit, compus din trei culturi și o seceră, s-a descoperit în perioada desecării mlaștinii. În 1962, muzeul din Vásárosnamény a primit un topor și o seceră, cu mențiunea că ele provin din Mlaștina Ecedea. Aceste două depozite pot fi datate între 900–800 î. Hr. Al treilea depozit s-a descoperit mai târziu, în 1972, pe strada Honvéd, constând din șapte brățări ornamentate, data-te între 1200–1000 î. Hr. Așezări aparținătoare culturii Gáva au fost identificate în locul numit *Sárvári-halom* și la nord-est de acesta, la o distanță de 400–500 m, pe teritoriul așezării medievale Remete. Ambele situri au fost distruse la jumătatea anilor 1970, când în zonă au avut loc amenajări de teren. Din această epocă provin și descoperiri izolate: fragmente de ceramică, lame de obsidian și de silex au fost recuperate din regiunea de confluență a râului Crasna cu Malom-árok, de la colțul străzii Honvéd cu Nagy-vájás, în *Nagy-csapás-dűlő*, la est de platforma *CAP Rákóczi*, și în capătul nord-estic la *Fábiánháza-Előtelek*. Aceste vestigii indică existența unor așezări mai mici, de tip cătun.

Secolul VIII î. Hr. a marcat începutul unei noi epoci: se răspândește utilizarea fierului și a roții olarului. Populația culturii Gáva ajunge în contact cu noua tehnologie prin intermediul sciților-cimerieni veniți din zona stepelor. Mai târziu, în secolul III î. Hr. apar aici celții, care se mută spre est din zona Rhinului. Pe

kialakulásához, ugyanakkor megváltoztatta az emberek életfeltételeit is. A földművelés helyett az állattartás került túlsúlyba. A neolitikus hagyományokból kifejlődő rézkori Tiszapolgári kultúra népe továbbra is lakta *Péterzug* területét. Az Éger-dűlő területén egy másik rézkori lelőhelyet lehet megfigyelni. Kitekintve Nagyecséd környékére viszonylag nagyszámú rézkori lelőhelyet találunk, ami az állattartásnak kedvező környezeti és éghajlati feltételekről tanúskodik.

Kr. e. 2000 környékén új fém jelent meg a Kárpát-medencében, a réz és ón ötvözésével készülő bronz. Az új fémről nevezett korszak első, korai, Kr. e. 1700-ig tartó szakaszában nem találunk lelőhelyet sem Nagyecséd, sem az egész régió területén. Csak a középső bronzkori spirálbütykös kerámiát használó kultúrák népei tértek ide vissza, de sűrűbb megtelepedéssel a késő bronzkori Gáva

Fragment de vas ceramic celtic descoperit la Sárvár
Kelta edényperem Sárvárról
Fragment of Celtic vessel discovered at Sárvár

lation produced large quantities of bronze objects, among with decorated cloth-accessories (bracelets, arm spirals), weapons (swords, spear, axes), and household tools (knives, sickles, bowls). The abundance of bronze vestiges is illustrated by three bronze deposits discovered on the territory of Nagyecsed. One of the deposits comprises three celts and a sickle. It was found during the process of draining the swamp. The museum of Vásárosnamény received an ax and a sickle in 1962, discovered somewhere in the swamp of Ecedea. These two deposits can be dated between 900–800 BC. The third deposit was discovered later, in 1972, at *Honvéd* street, comprising seven decorated bracelets, dating from 1200–1000 BC. Two settlements of the Gáva culture were identified at the site *Sárvári-halom* and 400–500 meters north-east of it, at the site of the deserted medieval village of *Remete*. Both sites were destroyed in the mid 1970s, during the land-works. Several isolated discoveries were made dating from this age: pottery fragments, blades of obsidian and flint were recovered at the area where the river Kraszna meets the Malom-árók (Mill ditch), at the corner of the *Honvéd* street with *Nagy-vájás*, at *Nagy-csapás-dűlő*, east of *Rákóczi farmer's cooperative*, and in the north-eastern corner of Nagyecsed, at *Fábiánháza-Előtelek*. These vestiges indicate smaller-sized settlements, perhaps hamlets.

The 8th century BC marked the beginning of a new age: the use of iron and the potter's wheel was spread in the area. The population of the Gáva culture met

Solidus emis de Valentinianus III
 III. Valentinianus solidusa
 Solidus minted by Valentinianus III

Vestigii germanice descoperite la Sárvár
 Germán leletek Sárvárról
 Germanic finds discovered at Sárvár

lângă confecționarea în masă a obiectelor din fier și a vaselor cu roata olarului, aceștia cunoșteau și metode de batere a monedelor și de prelucrare a sticlei. Ceramică cu grafit, lucrată la roată, specifică celților a fost descoperită pe teritoriul fostei localități *Remete*, de pe *Sárvári-halom*. Multitudinea descoperirilor ceramice din zonă (*Fábiánháza–hotarul Mérk, Nyírcsaholy–Szentmiklós*) dovedește o structură densă de așezări.

În perioada următoare, zona localității Nagyecsed nu este locuită. La vest au stat sarmații, la est de mlaștină dacii, sarmații și germanii, iar în partea nordică germanii. În *Kis-tag-dűlő*, pe malul înalt al unui braț desecat al Crasnei s-a descoperit un solidus de aur din epoca migrațiilor, emis de împăratul roman Valentinian al III-lea (425–455 d. Hr.). Prezența monedelor ates-

kultúra (Kr. e. 1300-900) idején számolhatunk. Ekkor a lóp összéb húzódott, újra teret adva a nagyobb arányú földművelésnek és állattartásnak. Nagy mennyiségben állítottak elő bronzot, melyekből mives viseleti tárgyakat (karpereceket, kartekercseket), fegyvereket (kardokat, lándzsákat, baltákat), és használati tárgyakat (késeket, sarlókat, bográcsokat) készítettek. E tevékenységek bizonyítéka három Nagyecsed területéről ismert bronzdepó. A lóp lecsapolási munkálatai során került elő az egyik depó, amely három tokosbaltából és egy sarlóból áll. Ecsedi-lóp megjelöléssel 1962-ben a vásárosnaményi múzeum kapott egy bronzcsákányt és egy sarlót. Ez a két raktárlelet Kr. e. 900–800-ra keltezhető. Végül 1972-ben került elő hét díszített karperec a Honvéd utcából, melyet a kutatás Kr. e. 1200–1000-re keltez. A Gáva kultúrához sorolható települések voltak még a Sárvári-halom területén, illetve attól északkeletre 400–500 m-re az Árpád-kori *Remete* falu helyén is. Mindkét lelőhely gyakorlatilag elpusztult az 1970-es évek közepén végzett tereprendezésekkor. Szórványként kerültek elő e korszakba keltezhető cserepek, obszidián- és kovapengék a Kraszna és a Malomárok szögéből, a Honvéd utca és a Nagy-vájás szögéből, a *Nagy-csapás-dűlőben*, a volt *Rákóczi tsz* telepétől keletre, és *Fábiánháza–Előtelek* északkeleti szélén. Ezek kisebb tanyaszerű településekre engednek következtetni.

A Kr. e. 8. század egy új korszak nyitánya volt: terjedni kezdett a vas és a fazekaskorong használata. Az új technológiákkal a szteppéről beköltöző kimmer-szkiták révén ismerkedik meg a Gáva kultúra népessége. Később,

the new technology through the Scythian-Cimmerian population, which arrived from the steppe. In addition, Celts settled here later, during the 3rd century BC, arriving from the Rhine and moving furthermore to east. They made good quality iron-objects, while the ceramic vessels were made with the potter's wheel. Moreover, they minted coins and produced glass vessels, too. The most specific objects for the Celts, are the fine pottery made with graphite. Potsherds of this type were found on the site of the deserted village of *Remete*, and at *Sárvári-halom*. The wider area is rich in Celtic finds, too: the sites of *Fábiánháza-Mérk*, and *Nyírcsaholy-Szentmiklós* suggests a dense settlement-structure.

During the following centuries, the area of Nagyecsed was not inhabited. The area to the west was inhabited by Sarmatians, while to the east of the swamp was the area of Dacians, Sarmatians, and Germans. To the north were the territories of the Germanic tribes. Later the area of Nagyecsed was slowly populated again, a golden *solidus* was found in *Kis-tag-dűlő*, on the high bank of a drained branch of Crasna River, dating from the age of the migrations. The coin was minted by the Roman Emperor Valentinian III (425–455 AD), and it attests the presence of the Germanic population in the area. The cemetery on the west side of *Sárvári-halom* is also related to their presence. The surface research revealed two fibulae and a fragment of *scramasax* (sword with one cutting edge) in the tilled soil.

Vestigii de secol XI–XIII descoperite la Sárvár
 11–13. századi leletek Sárvárról
 Finds dating from the 11th to 13th centuries discovered at Sárvár

tă așezarea populației germanice în zonă. Tot de ei se leagă cimitirul de pe latura vestică de la *Sárvári-halom*. Cu ocazia perieghazelor efectuate în acest punct, au fost descoperite pe arătură două fibule și un fragment de *scramasax* (sabie cu un singur tăiș).

Omul a părăsit din nou zona în urma războaielor din epoca migrațiilor. Intrarea slavilor în valea Someșului a început abia în secolul al VIII-lea. Cu toate că pe teritoriul Nagyecsed-ului nu sunt identificate așezări slave, există mai multe indicii care atestă prezența lor în zonă. La Mátészalka s-a descoperit un fragment de catară din aur, care a aparținut, potrivit arheologului István Bóna, unui conducător slav. La *Fábiánháza-hotarul Mérk*, la intersecția drumului spre Nagyecsed, a fost descoperit material ceramic care indică o așezare din secolele VIII–IX. Pe lângă alte multe denumiri geografice și de localități, chiar cea a râului Crasna provine din limba slavă.

NAGYECSED ȘI ÎMPREJURIMILE ÎN EVUL MEDIU

Odată cu așezarea ungarilor, mlaștina Ecedea, ca un obstacol de neîntrecut, a devenit o parte a prisăcilor. După cronică lui Anonymus: “Szabolcs și Tas, pornind cu jumătatea oștii pe malul Tisei au supus popoarele de acolo și au înaintat spre râul Someș în acel loc, care se numește azi *Sárvár*. Acolo, sub mlaștini (...) au săpat un șanț mare și au ridicat o cetate puternică de pământ...”. Relatările lui Anonymus trebuie privite cu

a Kr. e. 3. században a Rajna vidékéről kelet felé terjeszkedő kelták jelennek itt meg. A vas és a korongolt edények tömegessé tételén kívül olyan vívmányok fűződnek a nevékhöz, mint pl. a pénzverés és az üvegművesség. Jellegzetes grafitos, korongolt kerámiájuk a *Sárvári-halomhoz* tartozó *Remete* területén került elő. Sűrű településhálózatokra utal a környékről származó nagy mennyiségű kelta kerámia: *Fábiánháza–Mérki határ*, *Nyírcsaholy–Szentmiklós*.

A későbbi időszakban Nagyecsed környéke lakatlan: nyugatra szarmaták, keletre – a láp keleti oldalán – dákok, szarmaták, germánok, északra pedig germánok laktak. Már a népvándorlás kor emléke a *Kis-tag-dűlőből*, a régi Kraszna egy kiszáradt ágának magaspartjáról előkerült III. Valentinianus (Kr. u. 425–455) nyugatrómai császár arany solidusa. A pénzek jelenléte a környéken megtelepedő germánokhoz köthető. Ez utóbbi népesség jelenlétét erősíti meg a *Sárvári-halom* nyugati oldalán megfigyelt temető. Terepbejárás során itt két ruhakapcsoló tű (*fibula*) és egy egyélű kard (*scramasax*) töredéke került elő a szántásban.

A népvándorlás kor háborús eseményeinek következtében a vidék ismét lakatlanná vált. A szlávok majd csak a 8. században kezdtek benyomulni a Szamos völgyébe. Bár Nagyecsed területéről nem ismerjük településeiket, de jelenlétükre több jel is utal. Mátészalkán előkerült egy 9. századi avar típusú arany szíjvég, amely Bóna István szerint egy szláv főember „hagyatéka” lehetett. A *Fábiánháza–Mérki határban*, a nagyecsedei út elágazá-

The population left the area due to the wars during the age of migrations. The Slavs entered the Someș valley as late as the 8th century AD. Although there are no discoveries relating to their presence on the territory of Nagyecsed, traces of Slav habitation can be found in the wider area. A fragment of a golden buckle, belonging to a Slav leader, was found at Mátészalka, according to archaeologist István Bona. Moreover, a ceramic material indicating an 8th–9th century settlement was found at *Fábiánháza–Mérk*, at the crossroad with the road to Nagyecsed. The name of Kraszna (Crasna) River, and several other geographic and locality names originate from the Slav language, too.

NAGYECSED AND ITS SURROUNDINGS DURING THE MIDDLE AGES

The swamp of Ecedea was an insurmountable obstacle, thus when the Hungarians settled the area, the swamp became a part of the frontier-defense system. According to the chronicle of Anonymus: “Szabolcs and Tas, advanced with half of the army along the bank of Tisza River and subdued the people there, then they went forward, towards the Szamos (Someș) River, to the place that today is called Sárvár. There, under the swamps (...) they have excavated a large ditch and have built a strong earth fortress...” The reports of Anonymus must be regarded with criticism, although he knew well the Upper Tisza region. Therefore, he probably described with accuracy the beginnings of the Sárvár

Fotografie aeriană a sitului Sárvár și macheta mănăstirii
Légifelvétel Sárvár lelőhelyről és a monostor makettje
Aerial view of the Sárvár site and the model of the monastery

criticism, dar notarul, care a cunoscut foarte bine zona Tisei Superioare, a descris probabil corect istoria începuturilor cetății *Sárvár*. Această fortificație, însă, nu mai poate fi documentată arheologic.

Nu există multe informații privind istoria timpurie a cetății *Sárvár*, localizată la 3 km sud-est de Nagyecsed. În timpul domniei regelui Petru (1038–1041, 1044–1046) Gut și Keled, persoane de origine germană, au primit moșii pe teritoriul ducatului Bihor. Descendenții lor și-au format în urma acestor donații domeniile familiale, cu reședințe la Várda și la *Sárvár*. Această din urmă așezare a avut un rol mai important, deoarece familia a întemeiat aici, spre sfârșitul secolului al XI-lea, o mănăstire de familie. Ridicată în interiorul cetății de pământ, prima biserică a mănăstirii era de mici dimensiuni (20x9 m), cu o singură navă și absidă semicirculară. Pietrele profilate provenind de aici, cu palmete și meandre, par a fi înrudite cu cele din bisericile timpurii de la Alba Regia, Tihany și Agria. Fondatorii au donat mănăstirii *S. Petri de Sarvar* moșii bogate, cum ar fi satele Apáti, Olcsva, Berveni, Cămin, Mérk, Remeteszeg, Ejeg, Szentmárton, Vállaj și Futak (comitatul Bács). Familia a crescut în rang la începutul secolului al XII-lea, astfel că în locul bisericii vechi a ridicat o nouă bazilică cu turn și cu trei nave, de 35x16 m. Aceasta a fost cea mai mare mănăstire familială din epocă. A fost construită pe partea sudică a platoului de 500x300 m al dealului, mai înalt cu 4–5 m față de împrejurimi. În partea nordică a dealului era proba-

sánál egy 8–9. századi falura utaló kerámiaanyag került elő. Több helység- és természetföldrajzi név mellett szláv eredetű a Kraszna folyó neve is.

NAGYECSED ÉS KÖRNYÉKE A KÖZÉPKORBAN

A magyar honfoglalók letelepedésével a láp, mint áthatolhatatlan akadály beépült a védelmi célokat szolgáló belső gyeplétszerbe. Anonymus emlékezete szerint „Szabolcs és Tas a sereg felével a Tisza partján indult el és az ottani népeket hódoltatva vonult a Szamos folyó felé arra a helyre, amelyet ma *Sárvárnak* mondanak. Ott a lápok alatt ... nagy árkot ásott s igen erős földvárát építtetett...” Anonymus leírását sok helyen kritikával kell kezelnünk, ennek ellenére a Felső-Tisza-vidéket jól ismerő jegyző valószínűleg pontosan írta le *Sárvár* keletkezéstörténetét, még ha ez a földvár régészeti úton már megfoghatatlan.

A mai Nagyecsedtől 3 km-re délkeletre eső *Sárvár* korai történetéről nem sokat lehet tudni. Péter király (1038–1041, 1044–1046) idején a német származású Gut és Keled a bihari hercegség területén kapott birtokokat. Ennek következtében jöttek létre a család korai központjai Várdán és *Sárváron*. Ez utóbbi település különösen fontos szerepet töltött be, mivel a földvárban nemzeti monostort építtetett ide a család a 11. század végén. Az első templom kisméretű (20x9 m), egyhajós, félköríves szentélyzáródású volt. Az előkerült palmetás/szalagfonatos, ék alakú, mintás díszű faragott kövei alapján a székesfehérvári, tihanyi és esztergomi első

castle. There is no other information on the early history of Sárvár castle, and even its location can not be archaeologically identified today.

Gut and Keled, knights of German origin received domains in the duchy of Bihor during the reign of King Peter (1038–1041, 1044–1046). Their descendants enlarged the family domains and two residences were established: one at Várda and one at Sárvár. The latter residence played a more important role than the other, because the family founded a monastery here, at the end of the 11th century. The first church of the monastery was built inside the earth fortress. It was rather small (20x9 m), with one nave and a semicircular apse. The carved stones discovered here were decorated with palmettos and meanders. Their style seems to be related to the early churches of Alba Regia, Tihany and Agria. The founders donated huge domains to the monastery of *St. Peter of Sárvár*, among which the villages of Apáti, Olcsva, Bervenii (Börvely), Cămin (Kálmánd), Mérk, Remeteszeg, Ejeg, Szentmárton, Vállaj and Futak (Bács County). The family grew in rank at the beginning of the 12th century, thus, they built a new monastery church on the site of the old church: a basilica with three naves of 35x16 m and a tower. It was the largest family monastery of that time. It was built in the southern part of the Sárvár plateau, which is a 500x300 m area, with 4–5 m height over the swamp. In the northern part of the plateau was the fortress. The medieval village was 400–500 m to the north-east from the hill,

Pietre decorate cu palmete din mănăstire
Palmettákkal díszített kőtöredékek a monostorból
Stone fragments decorated with palmettos from the monastery

bil cetatea. Satul medieval se afla la 400–500 de metri nord-est de deal, în punctul numit de localnici *Remete*. Au fost recuperate de aici materiale arheologice din intervalul secolelor XI–XIV. În partea nordică și nord-vestică a dealului, pe o lungime de 300–400 m poate fi identificată așezarea numită *Váralja*, menționată ca populată în documente din 1353. Cu siguranță a fost întemeiată mai târziu decât *Remete*, deoarece vestigiile arheologice ce provin de aici sunt datate în secolele XIII–XIV. Mai ținea de *Sárvár* și satul *Szentmárton*, la sud-vest de cetate.

Așezarea înfloritoare a fost în 1241 „groaznic devastată de tătari”. În perioada aceasta a fost îngropat tezaurul format din 911 monede, compus cu preponderență din denari de argint de Friesach și descoperit în 1941 cu ocazia unor lucrări agricole. Scara distrugerii este demonstrată și de faptul că mormântul unei fetițe, îngropate cu o placă de aur, suprapune fundația turnului. Reconstrucția s-a făcut abia între 1250 și 1251, din cele 30 de mărci primite la vânzarea moșiei din Futak. După aceste evenimente, mănăstirea a început să decadă. Patronii, în afara de ramura Várdai, și-au vândut treptat moșiile, și tot în această perioadă familia Báthori și-a construit o nouă reședință la Ecedea. Aceasta însemna pentru Sárvár pierderea rolului de centru zonal. La jumătatea secolului al XV-lea a început depopularea așezărilor din împrejurimea cetății: până în anul 1423, *Szentmárton* și *Váralja* au fost părăsite complet. Mlaștina a acoperit în totalitate cetatea, urmele ei reapărând

Fragmente de sticlă descoperit la mănăstire
Üvegtörések a monostorból
Glass fragments discovered at the monastery

templomokkal rokonítható. A *S. Petri de Sarvar-ként* említett monostort az alapítók gazdag birtokadományl látták el: Apáti, Olcsva, Börvely, Kálmánd, Mérk, Remeteszeg, Ejeg, Szentmárton, Vállaj és Futak (Bács-megye) is hozzá tartozott. A rangban is megerősödött család a 12. század elején a régi templom helyébe egy új, háromhajós, 35x16 m-es, tornyos bazilikát emelt. Ez a kor egyik legnagyobb nemzetségi monostora volt. A környezetéből 4–5 m-re kiemelkedő, 500x300 m-es dombház déli oldalán állt, a domb északi oldalán terülhetett el a vár. A dombtól északkeletre 400–500 m-re állt az Árpád-kori falu. A helyiek által *Remetének* hívott területen a 11–14. századig található leletanyag. A domb északi, északnyugati oldalán követhető 300–400 m hosszan *Váralja* jobbágytelepülés, melyet 1353-ban lakott helyként jegyezték fel. Mivel csak 13–14. századi leletanyagot

located on the site of *Remete*. Archaeological materials were discovered here, dating from the 11th to 14th century. A settlement of serfs was identified in the north, north-western side of the hill, on an area of 300–400 m length, called *Váralja*, documented as inhabited since 1353. It was certainly founded later than *Remete*, because the archaeological finds discovered here date from the 13th and 14th centuries. *Sárvár* and *Szentmárton* villages were located south-west of the castle.

The flourishing settlement was “terribly devastated by the Tartars”. A treasure containing 911 silver-coins was buried at this event at Ecsed. It comprised silver denars minted at Friesach, discovered in 1941 during plowing. The scale of the destruction is illustrated by the fact that the grave of a young girl, buried with a golden plate, was dug over the foundation of the tower. The tower was rebuilt between 1250 and 1251, using the 30 silver marks received for the domain of Futak, sold by the family earlier. In spite of the rebuilding, the monastery started to decay. The descendants of the kindred, except the *Várdai* family, gradually sold their lands. In the same time, the *Báthori* family, built its new residence at Ecsed, and for *Sárvár* this meant the loss of its central role in the area. The depopulation of the settlements surrounding the castle was completed at the middle of the 15th century: *Szentmárton* and

Inel de tâmplă și plăcuțe de aur dintr-un mormânt descoperit la mănăstire, cca. 1241
 Arany hajkarika és lemezek a monostor körül feltárt sírból, 1241 körül
 Golden ring and plates discovered with a burial at the monastery, around 1241

Vestigii de secol XIII–XIV descoperite la mănăstirea din Sárvár
 13–14. századi leletek a sárvári monostorból
 Finds dating from the 13th to 14th centuries discovered at the
 monastery of Sárvár

doar în timpul mării secete din anul 1794. Pe parcursul secolelor XVIII–XIX, piatra și cărămida au fost luate, iar mormintele devastate. Desecarea mlaștinii (1905) și amenajările din 1970 au completat distrugerea.

Localitatea vecină, Ecsed (Ecedea), apare prima dată menționată în *Registrul de Oradea*, în 1220. Pristavul *Zomoy* de aici rezolvă conflictul dintre oamenii din Tárány și Tyukod. Existența dregătorului local conferă satului o importanță ridicată. Totodată, așezarea trebuia să fie mai veche, fiind întemeiată în secolul al XII-lea. Năvălirea tătarilor a distrus-o și pe aceasta, dar reconstruirea a survenit rapid și, în 1290, este deja în proprietatea familiei Dorog din neamul Gutkeled. După stingerea dinastiei Arpadiene, în perioada anarhiei, Domonkos, fiul lui “Vak” (orb) Dorog, și verii lui s-au aliat cu fostul palatin trădător Kopasz (din neamul Borsa). Prin urmare, în 1317, după pierderea bătăliei din Debrecen, au fost condamnați la moarte. Învingătorul, regele Carol Robert I a donat moșiile lor din Ecedea fiilor lui Bereck (Báthori). Completarea domeniului s-a finalizat după cumpărarea părților nepoatei lui Dorog, în 1322 și a moșiei lui István de Kántorjánosi în 1329. Astfel, tot domeniul Ecedei a ajuns în mâinile Bathoreștilor. „De atunci soarta Ecedei s-a unit cu familia Báthori (...) și după despărțirea familiei în trei ramuri, una a luat numele de Ecedea.”

Anul 1334 a fost de o importanță majoră pentru localitate: regele Carol Robert a acordat lui János I Báthori dreptul de a ridica aici o cetate, care – în amin-

lehetett gyűjteni itt, valószínűleg később alapították, mint *Remetét*. *Sárvár* közvetlen környezetéhez tartozott továbbá a tőle délnyugatra eső *Szentmárton* falu is.

A virágzó települést 1241-ben a „tatórok rettenetesen feldúlták”. Ekkor kerülhetett földbe az a 911 db többnyire friesachi ezüstdénárból álló pénzlelet, melyet 1941-ben szántottak ki. A pusztítást mutatja, hogy az 1974–1975-ös feltárások során az egyik legrangosabb, aranylemezkével eltemetett kislány sírja a torony alapfala fölött került elő. A helyreállításra csak 1250–1251-ben került sor a futaki birtok eladásából származó 30 márkából. A híres Sárvármonostora ezután hanyatlani kezdett, kegyurai – a Várdai ág kivételével – eladogatták birtokaikat. Ezzel egy időben a Báthoriak megépítették ecsedi birtokközpontjukat, ami Sárvár központi szerepének elvesztésével járt. A 15. század közepére elindult a Sárvár környéki települések elnéptelenedése, pusztulása. A fent említett *Szentmárton* mellett 1423-ra a *Váralja* is üresen állt. Területét a terjeszkedő láp fedte el, csak az 1794. évi nagy aszálykor tűnt elő. A 18–19. század folyamán a kő- és téglanyagot elhordták, a sírokat kirabolták. A pusztítást a láp lecsapolási munkálatai (1905) és a tsz 1970-es évekbeli talajjegyvetései tetőzték be.

A „szomszédvár” Ecsed elsőnek 1220-ban jelenik meg a *Várdai Regestrumban*, amikor is *Zomoy pristaldus* tárányi és tyukodi emberek ügyében járt el. A pristaldus, azaz poroszló (perbeidéző) jelenléte a *villának* (falunak) titulált településen annak jelentősebb voltára utal. Ugyanakkor a településnek már régóta léteznie kellett, így joggal

Váralja were completely deserted at 1423. The swamp covered the walls of the castle, their ruins were visible again only during the serious weather drought of 1794. Stone and brick materials were taken and graves were devastated during the 18th and 19th century. The draining of the swamp (1905) and the land-works of 1970 completed the destruction.

The settlement of Ecsed (Ecedea), was first mentioned in the *Register of Várad (Oradea)*, in 1220. *Zomoy*, an official from Ecsed was implied in the process of the people from Tárány and Tyukod. The presence of an official person at Ecsed suggests a kind of importance in the area, therefore, it must be founded somewhat earlier: during the 12th century. The invasion of the Tatars destroyed Ecsed, together with other settlements in the region. The rebuilding, though, was quick, and it became the property of the Dorog family of Gutkeled, in 1290. During the anarchy, which broke out after the extinction of the Árpáadian dynasty, Domonkos, son of “Vak” (blind) Dorog and his cousins allied to the palatine Kopasz (of Borsa family), a notorious traitor. They were killed in 1317, in the battle of Debrecen. The winner, King Charles Robert de Anjou donated the properties of the Dorog family at Ecsed to the sons of Bereck (the ancestors of the Báthori family). The new owners completed the domain with the lands of the niece of Dorog, bought in 1322, and with the estate of István of Kántorjánosi, in 1329. Thus, all parts of the former domain of Ecsed became

Ecedea pe harta primei ridicări militare
Ecsed az első katonai felmérésen
Ecsed on the map of the first military survey

tirea luptelor împotriva oligarhilor – trebuia să se numească *Cetatea Fidelității*. În jurul fortificației, familia a organizat un domeniu întins. Cetatea a fost construită pe o insulă artificială a mlaștinii, situată lângă cele două insule naturale unde se afla așezarea. Și localitatea a fost înconjurată de un val de pământ, acesta servind însă doar împotriva inundațiilor. Cetatea avea aspectul obișnuit al unei fortificații de pământ: era înconjurată de val și doar castelul și biserica erau construite din cărămidă, cealaltă clădiri având pereți din vătăuci. Cu toate că nu dispunem de reprezentări de epocă, cetatea și așezarea erau caracterizate de o densitate mare a populației, similar celorlalte localități situate pe insulele mlaștinii. Ecedea este considerată și astăzi o așezare închisă, deoarece în jurul ei nu s-au format cătune. Singura excepție, care de fapt întărește regula, este localitatea Kisecsed, care s-a format la vest de Ecedea în secolul al XIV-lea, devenind de sine stătătoare în cursul secolului al XVI-lea și fiind depopulată în 1648. Este, de fapt, o localitate de tranzit, pentru că în perioadele mai nesigure populația s-a mutat înapoi la Nagyecsed.

EPOCA DE AUR A ECEDEI

Între anii 1490–1492, sub stăpânirea lui Báthori Andrei, cetatea a fost reconstruită. Castelul a dobândit trăsături renascentiste, atestate de o piatră cu blazonul familiei Báthori. Tot în 1490, localitatea Ecedea a dobândit privilegiile unui târg. Locuitorii de aici datorau moșierului forinți de un răvaș, serviciu militar, paza de

tekinthetjük 12. századi alapításának. A tatárjárás valószínűleg ezt a települést is elpusztította, de hamar újjáépült és 1290-ben már a Gutkeled nembeli Dorog család tulajdona. Az Árpád-ház kihalását követő anarchia idején „Vak” Dorog fia: Domonkos és unokatestvérei a királyhoz hűtlen (Borsa nb-i) Kopasz, volt nádorhoz csatlakoztak. Ennek következtében 1317-ben a debreceni csata után megölték őket. A győztes I. Károly Róbert ecsedi részbirtokaikat (Báthori) Bereck fiainak adta. Miután 1322-ben Dorog lányunokájától és 1329-ben Kántorjánosi Istvántól megvették részbirtokaikat, a Báthori család kezébe került egész Ecsed. „Ez időtől fogva Ecsed sorsa egybekapcsolódott a Báthori családdal (...) és a család három ágra oszolván, egyik ág az ecsedi előnevet vette fel.”

1334 kiemelkedő jelentőségű, mivel (Báthori) I. János ekkor kapta meg az engedélyt Károly Róberttől, hogy várát építsen itt, melyet – az oligarchák elleni harc emlékére – a *Hűség Várának* kellett nevezni. Ennek ellenére a forrásokban csak ecsedi várként említik az erődítményt, amely köré a család nagy uradalmat szervezett. A várát a két természetes faluszíghoz kapcsolódó mesterségesen összehordott szigeten építették fel. Voltak töltések a faluszíghoz is, de ezek csak a partvédelmet szolgálták. A vársziget, partjain a felhalmozott földdel a földvárak jellegzetes képét mutathatta. A várban mindössze a kastély és a vár mellett álló templom épülhetett téglából. A többi épület ugyanolyan paticsfalú lehetett, mint a falu jobbágy-lakóinak hajléka. Bár se képi, se írásos ábrázolás nem maradt ebből a korból, mint minden szigettelepü-

the property of the Báthori family. Ever since then, the fate of Ecsed was closely related to the Báthori family, and after the family broke up in three branches, one branch took over the name of Ecsed.

The year 1334 was of major importance for the settlement: King Charles Robert granted the right to build a fortress for János Báthori (I) in Ecsed. The castle should have been called the Fortress of Loyalty, in the memory of the battles against the oligarchs. The castle, though, was called simply after the settlement, and the family gathered a wide domain around it. The castle was built on an artificial island of the swamp, near the two natural islands where the settlement was located. The whole settlement was surrounded with an earth wall, but it served merely against floods. The castle itself was made of earth too, and it had the usual aspect of an earth fortification: it was surrounded by an earth wall, while the house of the lord and the church were built of brick. All the other buildings were made of clay-bricks. Although there are no medieval representations, most probably the fortress and the settlement were characterized by a high density of buildings, like the others located in the islands of the swamp. Ecsed is still considered a closed settlement, because there are no hamlets around it. The only exception, which actually strengthens the rule, is the village of Kisecsed, which was founded west of Ecsed, in the 14th century. It became a stand-alone settlement during the 16th century

Piatră cu blazonul familiei Báthori, cca. 1490

Báthori-cimeres kő, 1490 körül

Stone with the coat of arms of the Báthori family, around 1490

foc și iarna cu spargerea de gheață, în rest erau liberi. Aspectul medieval al cetății și al orașului este reflectat cel mai bine de gravura schematică a lui Gotfried Prixner (1746–1819), executată la Viena. Elementele reale al ilustrației sunt doar structurarea așezării și cetății pe trei insule și situarea bisericii în afara cetății.

Importanța cetății a crescut după bătălia de la Mohács. Ștefan Báthori al III-lea a fost susținătorul lui Ferdinand de Habsburg și a ajuns, astfel, vistiernic, obținând mai multe moșii. Acestea au stat la baza domeniului imens care, la mijlocul secolului al XVII-lea, cumula aproape 80 de așezări. Ștefan Báthori al IV-lea (1555–1605), văzând urmările războiului de 15 ani, a rupt loialitatea față de Habsburgi și s-a asociat cu principele Bocskai. În această perioadă reforma religioasă s-a întărit în Ecedea și a devenit aproape exclusivă pe întreg domeniul. Odată cu moartea lui Ștefan Báthori, s-a stins ramura de Ecedea, acesta fiind înmormântat la biserica reformată din Nyírbátor, unde i se păstrează și astăzi sarcofagul. Moșiile au fost moștenite de fiul său adoptiv, Gabriel Báthori de Șimleu, ales principele Transilvaniei după moartea lui Ștefan Bocskai în 1605. Una dintre primele măsuri luate de el a fost așezarea haiducilor. Haiducii și familia lor deveneau liberi, obținând locuri de case în așezare. Această libertate individuală (și nu colectivă) era similară locuitorilor din târg, aceștia datorând în schimb serviciul militar. Toate privilegiile vechi și noi erau întrunite în marea diplomă privilegială a târgului Ecedea, emisă de Gabriel Báthori

lésen, itt is nagy lehetett a zsúfoltság. Ecsedet mindmáig halmazos, ugyanakkor zárt településnek tartják, mivel a településen kívül nem jöttek létre szórványtelepek. A településtől nyugatra a 14. században kialakuló, a 16. században önálló, majd 1648-ra elnéptelenedő Kiscsed kivételt erősítő szabályként áll. Az átmeneti települések közé sorolják, mivel lakosai a vészterhes időkben visszaköltöztek – a már nevében is megkülönböztetett – Nagyecsedre.

ÉCSED ARANYKORA

1490 és 1492 között, Báthori András birtoklása alatt került sor a vár átépítésére. A várkastélyt reneszánsz stílusban lett kialakítva, amelyet a Báthori-címeres kő is mutat. Még ha a mezővárosi besorolásról nem is esik benne szó, de Ecsed első mezővárosi jogokat adó szabadalomlevelét ekkor, 1490-ben nyerte el. A jobbágyok az uraságnak csak egy vonás forinttal, katonai szolgálattal, tűzörséggel és télen jégtöréssel tartoztak, egyebekben szabadok voltak. A vár és a város középkori állapotához legközelebb Prixner Gotfried (1746–1819) vízi várakról mintázott sematikus, Bécsben készített rézmetszete áll. Az ábrázolás valós eleme mindössze a település háromszögletes szerkezete, illetve a templom váron kívül megjelenítése volt.

A vár jelentősége a mohácsi csata után nőtt meg. Báthori (III.) István I. Ferdinánd híve volt, ezért tárnokmesterséget és több birtokot nyert. Ez volt az alapja a 17. század közepére kiteljesedő hatalmas, közel 80 települést magába foglaló ecsedi uradalomnak. A Habsburg hűség-

and it was deserted in 1648. It was actually a place of transition, because the population moved back to Nagyecsed during the hard times.

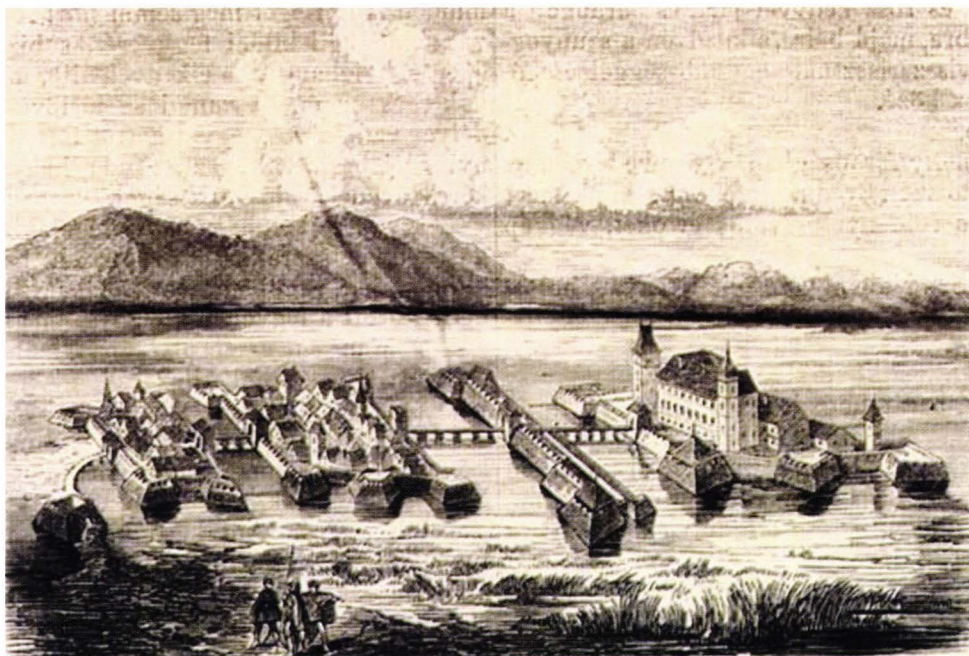
THE GOLDEN AGE OF ECSED

The castle was rebuilt between 1490 and 1492, under András Báthori. It had several decorative elements in Renaissance style, among which the coat of arms of the Báthori family, carved in stone. Although Ecsed was not declared market town, it received the privilege to held fairs, in 1490. Moreover, the inhabitants gained considerable liberties, they owed to the owner only one measure of florins, military service, fire guard and ice breaking work during winter. The medieval view of the castle and the settlement was preserved on the schematic engraving of Gotfried Prixner (1746–1819) made in Vienna. The picture has a great number of fictional elements, only the structure of the settlement and fortress, situated on three islands, and the position of the church, located outside the fortress seems to be true.

The fortress grew in importance after the battle of Mohács. István Báthori III was Ferdinand of Habsburg upholder, thus he became the treasurer of the kingdom and obtained additional domains. These acquisitions completed the domain of Ecsed, which summed up almost 80 settlements at the middle of the 17th century. István Báthori IV (1555–1605), has broken his loyalty with the Habsburgs during the sequels of the Fifteen

Teacă de sabie din sec. al XVI-lea de la Sárvár
Fringia hüvelyverete Sárvárról, 16. sz.
Sword-sheath from Sárvár, 16th c.

Ecedea în sec.
al XVIII-lea,
gravură de
Prixner Gotfried

Ecsed a 18.
században,
Prixner Gotfried
metszete

Ecsed in the 18th
c., engraving by
Prixner Gotfried

în 1608. În această diplomă este pomenită Ecedea prima oară ca *oppidum* (târg). Diploma nu pomeniște privilegiul cel mai important al orașelor de acest gen, acela de a ține târg, cu toate că partea referitoare la vămi indică un comerț important cu animale. Locuitorii Ecedei au socotit privilegiul de importanță majoră, și au marcat evenimentul prin realizarea în același an a primului tipar de sigiliu al orașului, din argint. Inscripția sigiliului descria Ecedea ca CIVITAS și cuprindea și stema: un leu cu coroană, ținând o sabie. Orașul s-a bucurat de o autonomie considerabilă: avea un jude-primar, un notar și 12 jurați (magistrați). În târg func-

gel Báthori (IV.) István (1555–1605) szakított, aki látva a 15 éves háború következményeit, Bocskai oldalán szállt be a szabadságharcba. Báthori István az, akinek birto-kossága alatt a reformáció megszilárdult és szinte kizárólagossá vált Ecseden és birtokain. Halálával azonban kihalt a család ecsedi ága, testét a nyírbátori református templomban helyezték örök nyugalomra, ahol szarkofágja a mai napig látható. Ecsedi Báthori István birtokait fogadott fia, somlyai Báthory Gábor, révén a somlyói ág öröklő. Bocskai István 1605-ös halála után Báthory Gábor lett Erdély fejedelme. Első dolga a még le nem telepített hajdúk „leszállítása” volt. Ők már csak személyükben

Years' War, and allied with prince Bocskai. The Protestantism became almost exclusive over the entire domain of Ecsed, at the same time. The branch of Ecsed of the Báthori family disappeared after the death of István IV. He was buried in the Calvinist church of Nyírbátor, where his sarcophagus is still preserved. His adoptive son, Gábor Báthori of Somlyó (Şimleu), inherited his lands and was elected as prince of Transylvania after Stephen Bocskai died in 1605. One of the first measures of Gábor Báthori was to settle the *hajdú* soldiers in Ecsed. They and their family became free by obtaining house places within the settlement. The same individual freedom (not collective) had the former inhabitants of Ecsed, owing military service for the landlord. All old and new privileges were renewed in the great charter of Ecsed, issued by Gábor Báthori in 1608. Ecsed was mentioned as *oppidum* (market town) in this charter for the first time. Although there is no reference on the fair itself in the charter, the most important privilege of towns of this type, parts referring to customs suggests an important trade of animals. The inhabitants of Ecsed considered this privilege of major importance and marked the event by making the first town seal of silver, in the same year. The inscription on the seal calls Ecsed as CIVITAS, meaning town, and it included the coat of arms of the settlement. This contained a crowned lion

Fragment de tun cu blazonul Báthori, sec. XVI–XVII
Báthori-címeres ágyú töredéke, 16–17. sz.
Cannon with the coat of arms of the Báthori family, 16–17th c.

ționa și o școală confesională, la început subordonată școlilor superioare din Oradea, Satu Mare, Baia Mare și Sárospatak, iar apoi, de la turnura secolelor XVI–XVII, a devenit filiala colegiului din Debrețin. Predarea materiilor s-a făcut conform sistemului didactic al școlii-mame, sub conducerea rectorilor și perceptoilor.

Drept urmare, principele Gabriel Báthori era considerat binefăcătorul principal al orașului, iar când în octombrie 1613 a fost asasinat la Oradea, trupul lui a fost adus la Ecedea. Moartea principelui a adus schimbarea stăpânului. Cetatea și domeniul au ajuns în 1614 în posesia regelui Mathias al II-lea. În această perioadă, privilegiile Ecedei au fost recunoscute în întregul regat, nu numai în Transilvania. S-a schimbat și societatea orașului: comunitatea uniformă a țăranilor liberi era completată de câteva familii de mici nobili, care s-au stabilit aici. Au apărut în oraș conacele zidite din cărămidă sau piatră, locuite însă doar ocazional de proprietarii nobili.

În 1613, Gabriel Bethlen a fost ales principe al Transilvaniei și în 1619, în cursul campaniei antihabsburgice, a cucerit și cetatea Ecedea, transferând aici coroana regală a Ungariei capturată la Bratislava. Principele și urmașii lui au fost buni stăpâni, respectând privilegiile orașului. În 1647 a fost întocmit primul inventar al cetății, înregistrându-se echipamentul și accesoriile interne și externe ale cetății. După moartea lui Ștefan Bethlen în 1648, Ecedea a ajuns pe mâna principelui Gheorghe Rákóczi I, iar pe urmă i-a reve-

vagy családjukban lettek szabadok, és csak portánként kapták meg a település határát, nem kollektíven. Ezzel mezővárosi szabadparaszti sorba emelkedtek a katonai szolgálat fejében. Ennek az Ecseden már régóta fennálló rendszernek írásba foglalására adta ki 1608-ban Báthory Gábor Ecsed nagy szabadalomlevelét, amely elsőnek nevezi Ecsedet mezővárosnak. Az adománylevel úgyan nem ad kifejezetten mezővárosi rangot a településnek, hanem mintha már rég az lenne, *oppidumként* említi. Ugyanakkor nem szólt a levél a városok fontos privilégiumáról, a vásártartásról, pedig a vámokról szóló terjedelmes rész nagy állatkereskedelemtől tanúskodik. Az ecsediek tisztában voltak az adománylevel jelentőségével, ekkor 1608-ban készítik a város első pecsétnyomóját ezüsből. A felírat CIVITAS-ként, városként jelzi Ecsedet, és tartalmazza címerét: a kardot tartó koronás, szív alakú farkbojtos oroszlánt. A város jelentős önkormányzatisággal bírt, a főbíró, a *notarius* (jegyző) és a 12 esküdt, azaz *magistratus* meglehetősen önállósággal intézte az ügyeket. A mezővárosi rang velejárója volt az egyházhhoz kötődő iskola kialakulása, mely kezdetben a váradi, majd a szatmári, nagybányai és sárospataki főiskola után a 16–17. század fordulójára a debreceni Kollégium *particulája* volt. Az anyaiskola tanrendje szerint oktattak a *rector* és a *preceptor* irányítása alatt.

Báthori Gábort tehát a város a legnagyobb jötevőjékként tartotta számon, így amikor őt 1613 októberében Váradon megölték, testét Ecsedre hozták. A fejedelem halála ugyanakkor gazdacserével járt. A vár és uradalma

bearing a sword. The town had considerable autonomy, it was led by a mayor, a notary and 12 jury (magistrates). There was a confessional school too, under the supervision of the high school of Oradea (Várad), then Satu Mare (Szatmár), Baia Mare (Nagybánya) and Sárospatak. At the turn of the 16th century it became part of the College of Debrecen. Teaching was made according to the educational system of the mother school, under the board of rectors and preceptors.

As a consequence, prince Gábrriel Báthori was considered the main benefactor of the town, thus his body was carried to Ecsed after his assassination at Oradea (Várad) in October 1613. The death of the prince meant the change of the landlord. The fortress and the domain were taken over by King Mathias II in 1614. During his reign, the privileges of Ecsed were recognized in the entire kingdom, not only in Transylvania. The population of the town has changed, too: the homogeneity of the local community, comprising merely free peasants, was broken up when several families of the local nobility established their residence here. These noble houses changed the look-out of the town, as they were built of brick or stone, being inhabited by their owners only occasionally.

Gábor Bethlen, prince of Transylvania elected in 1613, conquered the castle of Ecsed in 1619. During his anti-Habsburg campaign, he transferred here the Hungarian royal crown captured in Bratislava. The prince and his followers were good lords: they renewed and

Sigiliul oraşului Ecedea din 1608
Ecsed város pecsétje 1608-ból
Seal of the town of Ecsed

nit lui Gheorghe Rákóczi al II-lea (1621–1660). După moartea principelui, domeniul ajunge în administrarea soției sale, Sofia Báthori, care inițiază o recatolizare forțată. A alungat funcționarii reformați, a închis școala și a adus coloniști catolici. Nu a recunoscut privilegiile târgului. Situația s-a agravat după deconspirarea complotului Wesselényi în 1669, când cetatea a fost ocupată de o garnizoană imperială. Cu ocazia predării, a fost întocmit inventarul cel mai detaliat al cetății. Conform acestuia, cetatea internă a fost o clădire rectangulară, cu două turnuri pe colțul nordic. Atât sălile de la parter cât și cele de la etaj au avut tavane boltite cu piatră, iar acoperișul era din țigle. Principele folosea un apartament de nouă camere și anexele aparținătoare. Din cetatea exterioară se putea ajunge în cea interioară pe trei porți, cea din afară prevăzută cu un pod mobil. În cetate erau total în 82 de camere. Armamentul consta, în principal, din 53 de tunuri, 59 puști și 18 puști tip *stucz*.

DEZAFECTAREA CETĂȚII, MARELE PROCES URBARIAL ȘI DESECAREA MLAȘTINII

După 1669 cetatea a intrat într-un declin continuu, pentru că garnizoana germană nu a realizat nici o renovare. Înfrângerea răscoalei principelui Thököly a fost un bun prilej pentru dezafectarea fortificațiilor, în anul 1701. Stăpânirea familiei Rákóczi a fost doar nominală, deoarece garnizoana cetății nu respecta privilegiile așezării. Din această cauză, răscoala condusă de Francisc

1614 januárjában II. Mátyás kezébe került. Ekkora az ecsediek szabadalmi már az egész országban elfogadottakká váltak, nem csak Erdélyben. A város társadalma is megváltozott: több kismemesi család is betelepült ide, megtörve a korábbi egységes paraszt-polgári társadalmat. A városban elszaporodtak a téglából, kőből épült bolt-hajtásos udvarházak, melyeket csak jeles időpontokban laktak nemes tulajdonosaik.

1613 után az erdélyi fejedelmi székbe Bethlen Gábor került, aki Habsburg ellenes hadjárata során, 1619-ben Ecsed várát is bevette. Ide szállíttatta át a Pozsonyban Bethlen kezébe került magyar királyi koronát is. A fejedelem és leszármazottai jó gazdának bizonyultak: tiszteltben tartották a város szabadalmait. 1647-ben állították össze a vár első ismert inventáriumát, amelyben számba vették a külső- és belső vár tartozékait. Bethlen István 1648-as halála után Ecsed I. Rákóczi György fejedelem kezére került, majd fiára II. Rákóczi Györgyre (1621–1660) szállt. Halála után felesége, Báthory Zsófia kezébe került az uradalom, aki erőszakos rekatolizációba kezdett. Elűldözte a református vallású tisztviselőket, bezárta az iskolát és katolikusokat telepített be. Ecsed korábbi mezővárosi jogait semmibe vette. A helyzetet súlyosbította, hogy a Wesselényi összeesküvés 1669-es bukása után német katonák foglalták el a várat. Az átadást előkészítendő állították össze a vár legrészletesebb inventáriumát. E szerint a belső vár egy négyszárnyú egyemeletes épület volt két toronnyal az északi sarkán. Mind a földszinti, mind az emeleti szobák kőboltozatosak

maintained the privileges of the town. The first inventory of the castle was made in 1647, and registered all the equipment and the military accessories of the internal and external fortress. After István Bethlen died in 1648, Ecsed became the property of prince György Rákóczi I, then it was inherited by his successor György Rákóczi II (1621–1660). After the prince died, the domain was administered by his wife, Zsófia Báthori, who initiated a forced return to the Catholicism. She had banished the Calvinist officials, closed schools and brought Catholic colonists. She did not maintained the privileges of the market town. The faith of Ecsed went worse after the revealing of the Wesselényi conspiracy, in 1669, when the castle was occupied by the imperial garrison. At the occupation, the most detailed inventory of the castle was held. According to this document, the inside fortress was a rectangular building with two towers in the northern corner. Rooms, both on the ground floor and on the upper level were vaulted with stone, while the roof was tiled. The landlord used only an apartment of nine rooms with its annexes. The connection between the outside and inside fortress was made through three gates, before the outer gate being a drawbridge. There were 82 rooms all over the castle, and the weaponry comprised among others 53 canons, 59 shotguns and 18 rifles of *stucz* type.

Monumentul revoluției lui Rákóczi
A Rákóczi-szabadságharc emlékműve
Monument of the Rákóczi revolution

Canalul Crasnei lângă Ecedea
A Kraszna-csatorna Ecsed közelében
The Kraszna-channel near Ecsed

Rákóczi al II-lea a fost îmbrățișată cu entuziasm de localnici, cetatea reîntărită în grabă fiind luată de la austrieci cu ajutorul lui Paul Melith și al nobilimii din zonă. Principele a renovat și a întărit cetatea într-un timp relativ scurt: lucrările au început în decembrie 1705 și au fost finalizate la începutul anului 1708. Locuitorii Ecedei au cerut principelui restabilirea vechilor drepturi, cerere satisfăcută prin diploma emisă în 18 septembrie 1708 la Királyhelmeccz. Principele a dispus ca taxa anuală plătită de comunitate să fie de 100 de forinți, iar în timpul războiului locuitorii să fie obligați să participe la apărarea cetății. Tot atunci, hotarul așezării a fost donat orașului, o completare importantă a privilegiilor anterioare. Donația a fost mărinimoasă, dar locuitorii Ecedei nu s-au referit la ea mai târziu,

voltak, a tetőt cserép fedte. A fejedelem kilenc szobát és a hozzá tartozó kiszolgálóhelyiségeket magába foglaló lakosztályt használta. A külső várból három kapun át lehetett bejutni, melyek közül a külső felvonó-kapu volt. A várban összesen 82 helyiség volt. Védelmére többek között 53 ágyú, 59 szakállas- és 18 *stucz* (kerekes sörétes) puska szolgált.

A VÁR PUSZTULÁSA, A NAGY ÚRBÉRI PER ÉS A LÁP LECSAPOLÁSA

1669 után folyamatosan pusztult a vár, a német katonának semmiféle javítási munkát nem végeztek rajta. Thököly fejedelemsége és a hegyaljai felkelés bukása jó okot szolgáltatott a vár védműveinek 1701. évi lerombolásához. A Rákócziak birtoklása csak névlegesnek volt tekinthető, vár őrsége a szabadalmakat semmibe vette. Ennek köszönhetően nagy lelkesedéssel fogadták II. Rákóczi Ferencet, aki Melith Pálnak köszönhetően július 19-én, a környékbeli nemesség által a tessék-lássék módon megerősített várat visszaszerezte. A fejedelem jelentősen megerősítette a várat, a helyreállító munkálatoknak 1705 decemberében fogtak hozzá, és viszonylag gyors ütemben már 1708 elejére el is készültek velük. Ecsed lakói ekkor régi jogaik visszaállítását kérték a fejedelemtől, aki azokat a Királyhelmeccen kiadott 1708. szeptember 18-ai adománylevélben ismét megerősítette. Kikötötte, hogy békeidőben a város lakossága évenként 100 forinttal, háború esetén a vár védelmével tartoznak adózni. Ugyanakkor a korábbi adománylevekkel ellentétben a település határát

DISMANTLING THE CASTLE, THE LONG “FREEDOM” LAWSUIT AND THE SWAMP DRAINING

After 1669 the fortress was in a continuous decline, the German garrison did not made any restoration. The defeating of the rebellion of prince Thököly gave a good opportunity to the imperial army to dismantle the fortifications in 1701. The lordship of the Rákóczi family was only nominal, because the fortress garrison did not observed the privileges of the settlement. Due to this, the rebellion of prince Francis Rákóczi II was embraced with enthusiasm by the locals, the quickly refortified castle was taken from the Austrians with the help of Paul Melith, local noble of the neighborhood. The prince restored and fortified the castle in short time: the work began in December 1705 and it was completed in the early 1708. The inhabitants of Ecsed asked the prince to restore their old privileges, and their request was fulfilled by the charter issued at Királyhelmech, on the 18th of September 1708. The prince settled the amount of the annual fee, paid by the community to be 100 florins, and the inhabitants owed military service for the defense of the castle in wartime. The area of the settlement was donated to the town at the same time, an important addition to the old privileges. The charter was convenient in sense of privileges, but it called the inhabitants of Ecsed as serfs, therefore, it was neglected later even by the community. The new golden age did not last long: the Rákóczi rebellion

Port bărbătesc din zona mlaștinii, sec. al XIX-lea
Lápi ember viselete, 19. sz.
Traditional dress from the swamp area, 19th c.

Pișcărit în
mlaștină

Csikászok a
lápon

Fishermen
on the
swamp

deoarece în același document sunt caracterizați drept „iobagi”. Noua epocă de aur nu a ținut mult. Răscoala s-a sfârșit cu depunerea armelor în 30 aprilie 1711, la Moftin. În cetate s-au mutat din nou soldați germani, iar în 1718 consiliul imperial de război din Viena a dispus demolarea ei. Cu molozul din ruine s-a întărit zona dintre insule.

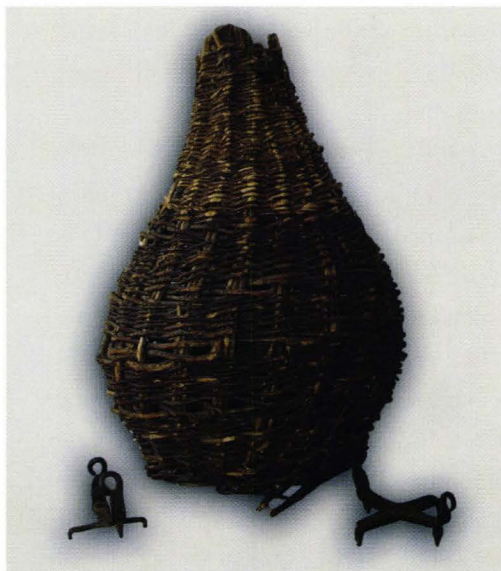
Desființarea definitivă a cetății a fost urmată și de schimbări sociale, deoarece locuitorii Ecedei au pierdut definitiv și privilegiile dobândite în trecut. În continuare ocupația principală a populației a devenit creșterea animalelor, completată cu cultivarea pământului, cu

az ecsedieknek adta. Az adomány nagyvonalú, később mégsem hivatkoztak rá, miután a levél többször is jobbagynak nevezte a város lakóit. Az új aranykor nem tartott sokáig. Az 1711. április 30-i majtényi fegyverletétellel véget ért a szabadságharc. A várba újra német katonák költöztek, majd 1718-ban az udvari haditanács elrendelte a vár lebontását. A sok törmeléssel feltöltötték a szigetek közötti részt.

A vár végleges felszámolása társadalmi változásokkal is járt, mivel kiváltságaik jogalapjától fosztotta meg az ecsedieket. A lakosság ezután csekély földművelésből, jelentősebb állattartásból, halászatból, csikászattól és

ended by the surrender at Moftin (Nagymajtény), on the 30th of April 1711. Austrian soldiers occupied the fortress again, but the imperial war council in Vienna ordered its demolition in 1718. The waste of ruins resulting from the demolition was used to fill the area between the islands.

The demolition of the castle was followed by social changes. The inhabitants of Ecsed lost most of their privileges acquired in the past. As source of living, the main occupation remained the husbandry, in smaller extent farming, and as complementary activities fishing and reed processing. Ecsed was no longer the residence of the domain, therefore the incomes of the community had decreased significantly. The town has entered into the administration of the royal treasury. György Bánffy, of Calvinist confession, offered to buy the domain, but count Sándor Károlyi made another offer in 1733, in order to keep the Catholicism. This rivalry started a long lawsuit, thus Antal Károlyi obtained the donation of Ecsed only in 1776. Meanwhile a lot of inhabitants have left Ecsed, and moved to Kiscecsed and Fábíánháza. The Károlyi family considered the inhabitants of Ecsed only free serfs and did not acknowledge the privileges of the market town. The first complaint against the deprivation was made to Empress Maria Theresa in 1741. The answer was negative, thus a lawsuit was started between the community and the Károlyi family, known as the first process. The verdict, brought in 1776, favored the landlords, therefore the town has made an appeal. This

Coș pentru
prinderea
pișcarilor
și pinteni
de gheață.
Utilizarea lor în
mlăștină

Csíkkas és
jégsarkantyúk,
valamint
használatuk a
lápon

Basket for
fishing the
mud-fish and
ice-spurs, and
their use on the
swamp

pescuitul și cu prelucrarea trestiei. După ce Ecedea nu a mai fost reședință de domeniu, s-au micșorat puter- nica și veniturile comunității. Orașul a intrat în admi- nistrarea fiscală. Când Gheorghe Bánffy, de religie reformată, a vrut să obțină teritoriile administrate de fisc, în 1733, Alexandru Károlyi a făcut o contraofertă, la îndemnul clerului catolic. A fost debutul unui lung proces, Anton Károlyi reușind să obțină un act de do- nație pentru Ecedea abia în 1776. Între timp, majorita- tea populației a părăsit Ecedea și s-a mutat în hotarul satelor Kisecsed și Fábiánháza. Familia Károlyi a consi- derat locuitorii Ecedei iobagi liberi și nu a recunoscut privilegiile orașului. Prima plângere în acest sens se adresa Mariei Tereza în 1741. Răspunsul a fost negativ, ducând la primul proces urbarial dintre oraș și familia Károlyi. După prima sentință dată în 1776 în favoarea proprietarilor, orașul a făcut recurs. Aceasta a marcat începutul renumitului proces urbarial de o sută de ani care s-a încheiat abia în 1877.

În pofida greutăților cauzate de proces, numărul populației a fost într-o continuă creștere: în 1711 erau 390 de locuitori, la recensământul din 1784 702, iar în 1828 populația a ajuns la 1275 de suflete. Crește- rea demografică a rămas totuși sub nivelul așezărilor din regiune. Nagyecsed a sărăcit și s-a izolat treptat. Ideile reformismului din prima jumătate a secolului al XIX-lea nici nu au atins orașul. În timpul revoluției din 1848–49 procesul nu a mai continuat, desființarea iobăgiei aducând schimbări radicale. Familia Károlyi

nádlásból tartotta el magát. Miután Ecsed megszűnt ura- dalmi központ lenni, jelentősen megcsappantak bevételei. A város kamarai kezelésbe került. Miután a református Bánffy György meg akarta szerezni a kamarai kezelésű területeket is, a katolikus klérus biztatására Károlyi Sán- dor is ajánlatot tett 1733-ban. Ebből hosszas pereskedés támadt, melynek következtében majd csak Károlyi An- tal tudott adománylevelet szerezni Ecsedre 1776-ban. Ekkorra a lakosság egy része kitelepedett a kisecsed- és a fábiánházi határba. A Károlyiak úgy tekintettek az ecsediekre, mint szabadmenetelű jobbágyokra, ezért nem ismerték el a város privilégiumait. Az első panaszos megkeresés 1741-ben kelt és egyenesen Mária Teréziának szólt. A válasz elutasítás volt, amely az „eredeti úrbéres pert” eredményezte a Károlyi család és a város között. Az első 1776. évi, a Károlyiaknak igazat adó ítélet ellen fellebbezéssel élt a város. A híres-hírheft százéves, majd csak 1877-ben lezáruló úrbéri per ekkor indult el.

A per ellenére a lakosság száma folyamatosan nőtt – 1711-ben 390, az 1784-es népszámláláskor már 702, 1828-ban 1275 fő –, de nem olyan mértékben, mint a környező településeké. Nagyecsed fokozatosan elszegé- nyedett és elszigetelődött. Az 19. század első felében ter- jedő reformszellemiség meg sem érintette a várost. A pert 1848–49-ben a szabadságharc alatt nem lehetett folytatni, és a '48-as törvények jobbágyfelszabadítást kimondó passzusa gyökeres változást eredményezett. Az uradalom egy megosztási tervvel állt elő 1853-ban. Hosszas hu- zavona után 1877-ben kölcsönösen elfogadták a tervet,

started the second process, the famous long “freedom” lawsuit, lasting one hundred years, being ended in 1877.

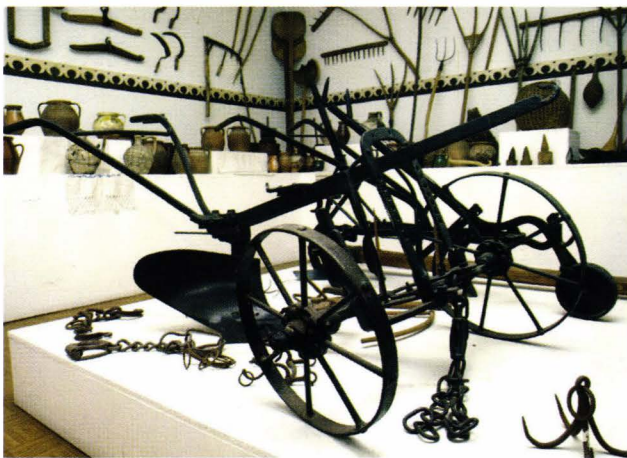
Despite the hard conditions caused by the lawsuits, the number of the population was slowly growing: there were 390 inhabitants in 1711, while the census of 1784 numbered 702 inhabitants. In 1828 the population increased already to 1275 people. The demographic growth, however, remained below the level of other settlements in the region. In parallel, Nagyecséd grew poor and became gradually isolated. The reform ideas of the first half of the 19th century have not reached the town. The lawsuit was suspended during the revolution of 1848–1849, and the abolition of serfdom brought radical changes. The Károlyi family proposed to share the estate with the community in order to reach agreement, in 1853. The final solution was reached only after many compromises and delay in 1877. Thus, the community received 4684 acres of land, winning the case of the litigation, but losing its status of market town, which it had for centuries. Nagyecséd was integrated as village (Satu Mare County, Mátészalka small rural district) in the new territorial administrative system, established in 1876. At the same time, new forms of properties and activities, characteristic to the bourgeois society have developed at Ecséd: large and middle sized domains, industry and trade. This latter branch was controlled

Opincă, începutul sec. al XX-lea
Bocskor, 20. sz. eleje
Sandals, early 20th c.

Împletirea papurei
Gyékényfonás
Weaving the bulrush

Unelte tradiționale
A hagyományos gazdálkodás eszközei
Tools used in the traditional agriculture

a propus în 1853 un proiect de împărțire a hotarului, care, după multe tărăgănări și compromisuri, a fost acceptat de ambele părți în 1877. Astfel, localitatea a primit 4684 iugăre de pământ, câștigând în fond cauza litigiului, dar pierzându-și statutul de târg format de a lungul secolelor. În noul sistem administrativ-teritorial instaurat în 1876, Nagyecsed s-a integrat ca și comună (comitatul Satu Mare, plasa Mátészalka). În paralel s-au format noi forme de proprietăți și activități, caracteristice societății burgheze: moșii mari și mici, industria și comerțul. Această din urmă ramură a fost controlată în special de comunitatea evreiască, iar meșteșugurile țărănești s-au despărțit în două ramuri: industria casnică (împletitul de nuieie, torsul, țesutul) și industria propriu-zisă (fierărie, tăbăcărie, blănărie), rămânând

melynek értelmében a város 4684 hold földet kapott. Lényegét tekintve Ecsed megnyerte a pert, de elvesztette mezővárosi jogállását, mely évszázadokon át keretet adott működéséhez. A per végére Ecsed nagyközségként tagozódott be az 1876-ban megszervezett új közigazgatási rendszerbe (Szatmár megye, mátészalkai járás). Ugyanakkor a polgárosulás feltartóztathatatlanul haladt előre, kialakultak annak anyagi feltételei: a nagy-, és kisbirtokok, az ipar, a kereskedelem. Míg jellemzően a kereskedelem a zsidók kezébe került, a paraszti kézművesség két ágra vált szét: a háziipar (kosár- és kaskötés, fonás, szövés) és az ipar (kovács, tímár, szűcs), melyek szinte végig kontár keretek között maradtak. Mindezek elősegítették például

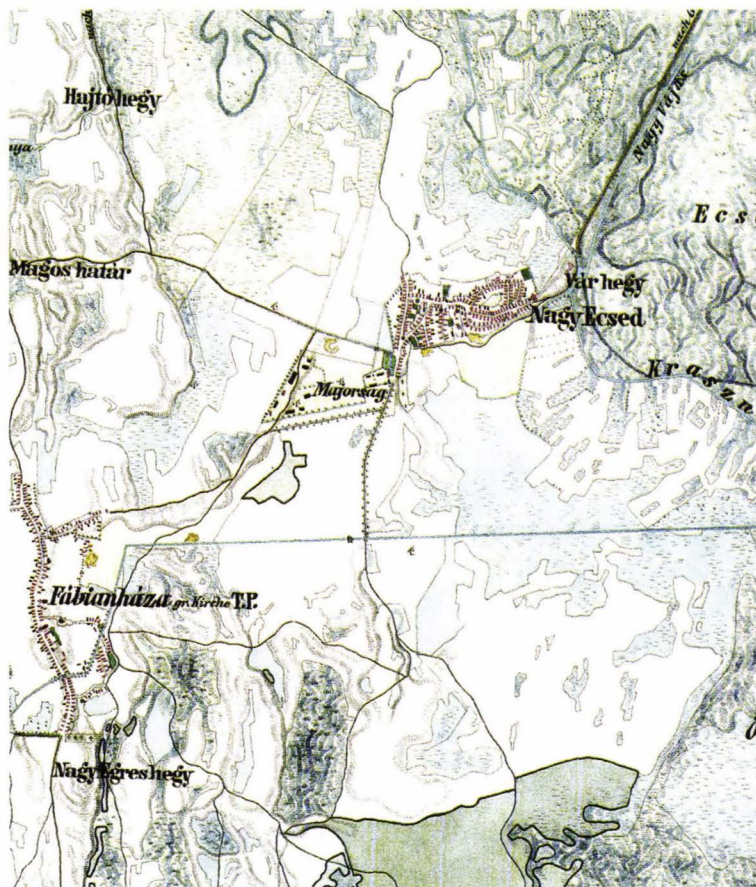
Căruțe din Ecedea
Ecsedi szekerek
Cars from Ecsed

a közlekedés javítását (út- és vasútépítés), a kisipar és kiskereskedelem megerősödését vagy az Ecsedi-láp lecsapolásának lehetőségét.

especially by the Jewish community, while the traditional handicrafts were divided into two sectors: the processing of the wattle, the spinning yarn or thread with a spindle, and the weaving remained in the frame of the households, while forgery, tannery, and peltry get industrial characters, though remaining outside of the guild system. The economic progress was accelerated by the infrastructural developments (building of the roads and railways), and by draining the Swamp of Ecsed.

The idea to drain the swamp emerged already at the end of the 18th century. The ditches dug by the Károlyi family at this time, increased tough the surface of the swamp. The cultivable lands became soon a major necessity in the settlements surrounding the swamp. The situation was the same at Nagyecséd, where the gained 4684 acre lands, became insufficient in a short time.

Thus, the *Association of Draining of the Swamp of Ecsed and of the Regularization of Floods and Water Infiltration on the Left Bank of Szamos River* was founded on the 9th of August 1894, under the chairmanship of Count Tibor Károlyi. The association aimed to drain 162.465 acre terrain. The financial resources, which were necessary to accomplish the work, were provided by grants from the state funds, loans, and the tax for flood prevention (1,5–9 crowns / acre). During this period, the *Main Eastern Canal* (41 km), the *Main Canal of Tyukod* (11.5 km), the *Main Swamp Canal* (36 km) and the *Main Northern Canal* (29 km) were dug. The last two were separated on the hill of the fortress by a dam that still

Ecedea și împrejurimile la mijlocul sec. XIX
Ecsed és környéke a 19. sz. közepén
Ecsed and its surroundings at the middle of the 19th c.

totuși în afara sistemului de breaslă. Toate aceste evoluții au fost completate de îmbunătățirea circulației (prin construcția de drumuri și cai-ferate), precum și de desecarea Mlaștinii Ecedea.

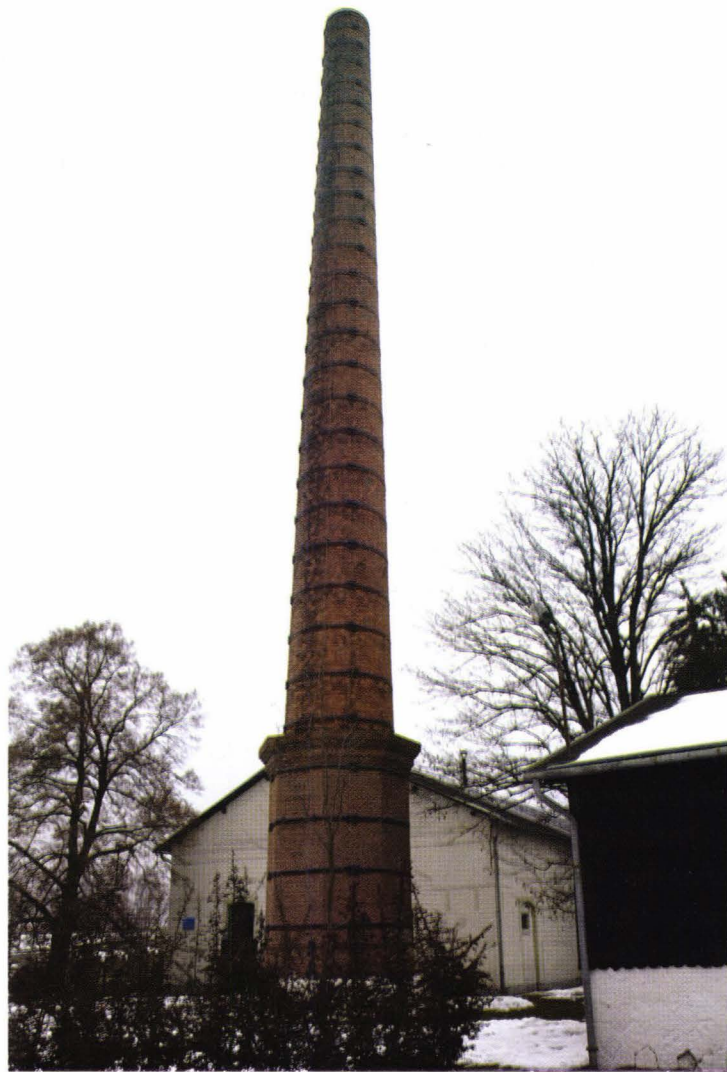
Ideea desecării a apărut încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, dar șanțurile săpate de familia Károlyi mai degrabă au mărit suprafața mlaștinii, în loc să o micșoreze. În așezările din jurul mlaștinii și în Nagyecsed, unde cele 4684 de holde s-au dovedit în scurt timp insuficiente, era extrem de necesară mărirea suprafeței cultivabile. Astfel, în 9 august 1894 a fost înființată *Asociația pentru Desecarea Mlaștinii Ecedea și Regularizarea Inundațiilor și a Apelor de Infiltrație pe Malul Stâng al Someșului*, sub președinția conțelului Tibor Károlyi. Asociația a avut drept scop desecarea a 162465 de iugăre. Resursele financiare necesare lucrărilor au fost asigurate din subvenții de stat, din împrumuturi și din taxa de prevenire a inundațiilor (1,5–9 coroane/iugăr). În această perioadă a fost săpat *Canalul principal de Est* (41 km), *Canalul principal de Tyukod* (11,5 km), *Canalul principal de Mlaștină* (36 km) și *Canalul principal de Nord* (29 km). Ultimele două au fost despărțite la dealul cetății de un stăvilar, care funcționează și astăzi. Desecarea propriu-zisă a început odată cu realizare albiei noi a Crasnei, în 20 martie 1898. Terenurile desecate au fost utilizate în primii ani ca pășuni, după care au fost cultivate cu plante care necesitau săpatul. Numai după câțiva ani s-a putut ara, dar solul cu turbă cauza multe probleme. Au fost realizate noi legături rutiere. Drumul

A lăp lecsapolásának vágya már a 18. század végén megjelent, de a Károlyiak által ásatott Kis-, Nagyvájas és annak csatornahálózata nem hogy levezette volna, de még meg is nagyobbította a mocsarat. A lăp környéki falvakat, illetve Nagyecsedet – ahol a kiosztott 4684 hold nemsokára kevésnek bizonyult – hajtotta az új föld szerzésének vágya. Ennek eredményeként jött létre az *Ecsedi-lăp lecsapoló és Szamos Balparti Ármenetesítő és Belvíz-szabályzó Társulat* gróf Károlyi Tibor elnökletével 1894. augusztus 9-én, amely 162465 hold mentesítését tűzte ki célul. A költség állami támogatásból, kölcsönökből és az árvíz-mentesítési díjból (1,5–9 korona/hold) jött össze. Ekkor ásták meg a 41 km hosszú Keleti-főcsatornát, a 11,5 km hosszú Tyukodi-főcsatornát, a 36 km hosszú Lăpi-főcsatornát és a 29 km hosszú Északi-főcsatornát. Ez utóbbi kettőt a várdombnál egy máig működő zsilip választja el. Miután elkészült az új Kraszna medre, a lecsapolást 1898. március 20-án megkezdték. A lecsapoló területeket elsőnek legelőként hasznosították, majd kárpásnövényekkel szelídítették. Csak évek múlva lehetett felszántani a tőzeg után visszamaradt kotus talajt. Sor került az utak rendezésére is. Mivel azonban a Mátészalka – Nagykároly utat a régi, lăp miatt kialakult nyomvonalon vezették el, így az elkerülte a várost. Éppen ezért volt nagy jelentősége a vasút megépítésének, mely összekötötte az uradalmi és megyei központtal, Nagykárolyal. Nagyecsedben 1905-re állomás épült több vágánnyal, rak-tárakkal, mázsaházzal.

works today. The draining itself started with the completion of the new riverbed of the Kraszna River, on 20th of March 1898. The drained field was used as pasture in the early years, than it was used to cultivate plants that needed digging. Several years had to pass so that the soil would be ready for plowing. The high percentage of peat in the soil continued to cause problems for many years. On the drained area new road connections were established. The road between Mátészalka and Carei (Nagykároly) remained the same, thus it bypassed Nagyecsed locality. Therefore, the building of the railway was a major issue. The railway line was inaugurated in 1905, and connected the locality with Carei, the domain and county center. The railway station then had several lines, a warehouse and a weighing balance.

NAGYECSED AFTER DRAINING OF THE SWAMP UNTIL NOWADAYS

Draining was not the solution for all problems caused by the water. Because of the repeated floods during the year 1909, the *Association of Draining the Swamp of Ecsed and of the Regularization of Floods and Water Infiltration on the Left Bank of Szamos River* was set again. On the dam between the Szamos and Kraszna Rivers, built in 1898, a pumping plant was put, following the rainy year of 1914. Boilers and the steam device were made in the *Első Hazai Gépgyár*, and the pump in *Ganz Hazai Gépgyár Rt.* The pumping plant was converted in 1927 in electrical plant and

Uzina de pompare
A szivattyútelep
The pumping plant

între Mátészalka și Carei a rămas, însă, pe vechiul traseu, ocolind astfel localitatea Nagyecséd. Din această cauză, construirea căii ferate a avut o importanță majoră. Linia inaugurată în 1905 lega localitatea cu Careiul, centru de domeniu și de comitat. Gara construită în aceeași perioadă avea mai multe linii, depozite și cântar.

NAGYECSED DUPĂ DESECAREA MLAȘTINII ȘI PÂNĂ ÎN ZILELE NOASTRE

Odată cu desecarea nu s-au rezolvat toate problemele hidrologice. Din cauza inundațiilor repetate, în 1909, s-a înființat *Asociația Desecării Mlaștinii Ecedea și Regularizarea Inundațiilor și a Apelor de Infiltrație pe Malul Stâng al Someșului*, care a construit după anul ploios din 1914, o uzină electrică la stăvilarul dintre Someș și Crasna (1898). Cazanele și mașina de aburi au fost fabricate la *Első Hazai Gépgyár*, iar pompa la *Ganz Hazai Gépgyár Rt.* Uzina de pompare a fost transformată în 1927 în uzina electrică și a produs curent electric pentru aproape 30000 de locuitori, de la Ujgorod până la Mátészalka. După creșterea cererii, în 1943 capacitatea uzinei electrice a fost mărită cu 6 motoare electrice Siemens 900 l/s. Azi, uzina este monument de patrimoniu industrial, aparatura fiind funcțională și în prezent.

În urma acestor amenajări, populația și teritoriul localității s-au dezvoltat accentuat. Conform repertoriului localităților din 1895, teritoriul comunei cuprindea 7543 de iugăre și existau aici 471 de case, iar în 1907, 7596 de iugăre și 601 de case, cu 3851 de locuitori. Din totalul

NAGYECSED A LÁP LECSAPOLÁSÁTÓL NAPJAINKIG

A lecsapolással nem oldódott meg minden vízügyi kérdés. Az ismétlődő árvizek hatására 1909-ben ismét megalapították az *Ecsedi-láp Lecsapoló és Szamosbalparti Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulatot*, amely az 1914-es esős év után a már megépített Szamos–Kraszna zsilipnél (1898) elektromos művet építtetett. A kazánokat és a gőzgépet az „Első Hazai Gépgyár Rt”, míg a szivattyút a „Ganz Hazai Gépgyár Rt” készítette. A szivattyútelepet 1927-re villanyteleppé építettek át, mely Ungvártól Mátészalkáig közel 30000 embert látott el villamosenergiával. A növekvő igényeknek köszönhetően a telepet 1943-ban kibővítették 6 db Siemens 900 l/s-es villanymotorral. A jelenleg ipari műemlék telep gépei a mai napig működőképes állapotban vannak.

Mindezek hatására a település lélekszáma és területe szépen gyarapodott. A Helységnevtár szerint 1895-ben 7543 hold mellett 471 házzal, 1907-ben 7596 hold mellett 601 házzal és 3851 lakossal számolhatunk. Ezek közül 3312 református magyar, 236 fő izraelita, 190 görög katolikus – Fábíánházáról átköltözött – ruszin és 100 római katolikus, akik közül 77 Vállajról és Mérkről átköltözött sváb. A zsidók a 18. század derekán, a görög katolikusok csak a század végén kezdetek betelepülni. A településen 1828-ban 21 zsidó és 19 római katolikus élt. Míg a zsinagóga már 1888-ra elkészült – amelyben 1902-től rabbi is volt –, addig a római katolikus egyház csak 1929-ben önállósult, és csak 1935-re épült fel a templomuk.

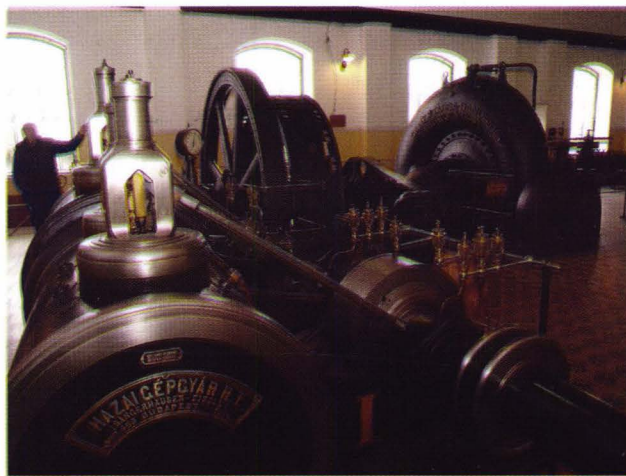
has supplied electricity for nearly 30.000 inhabitants, in the region from Uzhhorod (Ungvár) to Mátészalka. Due to the growing requirements, the electric plant was increased in 1943 by six 900 l/s electric engines, produced by the company Siemens. Today, the factory is a monument of industrial patrimony, but the equipment is still functional.

As the result of these developments, the population and the territory of the locality grew rapidly. The territory of the municipality comprised 7543 acres with 471 houses, in 1895, while there were 7596 acres, 601 houses with 3851 inhabitants in 1907. Out of the total population, 3312 people were Hungarian Calvinists, 236 Jews, 190 Greek Catholic Ruthens moved here from Fábíánháza, and 100 Roman Catholics of which 77 Schwabs, moved here from Vállaj and Merç. Jews have settled in Nagyecsed at the middle of the 18th century, while the Greek Catholics at the end of the century. In 1828, there were 21 Jews and 19 Roman Catholics in the locality. The synagogue was built in 1888 (since 1902 it already had a rabbi), but the Roman Catholic parish was organized only in 1929, while the church was built in 1935.

In this period, a small community of intellectuals established here, comprising the leaders of the municipality, the doctor, the pharmacist, the staff of the power plant, the priests and members of the church council. A public elementary school with eight classrooms was set up instead of the confessional school, in 1903. A model for the church's involvement in the organization

Stăvilarul de pe Crasna
A Kraszna-zsilip
Flood-gate on the Kraszna River

Maşinile uzinei de pompare
A szivattyútelep gépei
Engines of the pumping plant

populației, 3312 persoane erau reformați de etnie maghiară, 236 izraeliți, 190 ruteni greco-catolici strămutați din Făbiánháza și 100 de romano-catolici, dintre care 77 de șvabi strămutați din Vállaj și Mérc. Evreii s-au așezat aici la mijlocul secolului al XVIII-lea, iar greco-catolicii abia la sfârșitul veacului. În 1828 trăiau în localitate 21 de evrei și 19 romano-catolici. Pe când sinagoga s-a construit deja în anul 1888 (din 1902 având și rabin), parohia romano-catolică a fost organizată doar în 1929, iar biserica a fost ridicată în 1935.

S-a format o mică societate intelectuală, din care făceau parte conducătorii comunei, împreună cu medicul, farmacistul, conducătorii centralei electrice, preoții și presbiterii. În 1903, în locul școlii confesionale s-a înființat școala elementară de stat cu opt săli de clasă. Un exemplu bun pentru implicarea bisericii în organizarea societății era preotul reformat Berey József, primul monograf a Ecedei, care a reușit să obțină un stand separat la Expoziția Națională din 1896 pentru meșteșugarii din localitate. Un efort material puternic a însemnat și ridicarea noi bisericii reformate. În anii 1860 a devenit necesară construirea unui nou edificiu. Construcția s-a derulat între 1863–1868, dar în timpul slujbei din 8 mai 1870 turnul bisericii s-a prăbușit omorând cinci oameni. Ridicarea noului turn a început abia în 1896, acesta fiind sfințit în cadru festiv în 17 iunie 1900. Cu această ocazie, noul turn și întreaga clădire au primit un aspect uniform. Clădirea astfel creată, situată pe dealul cetății în axul străzii Rákóczi Ferenc este și în zilele noastre podoaba orașului.

Kialakult egy szűk értelmiségi réteg, melynek tagjai közé a nagyközség vezetői, az orvos, a gyógyszerész, a vilamos centrálé vezetői, a lelkészek és a presbitérium számítottak. 1903-ban az egyházi helyett 8 tantermes állami elemi iskola nyílt. Jó példája az egyházi közösség szervezésnek Berey József lelkész – Ecsed első történetírója –, aki kiharcolta, hogy a Millenniumi kiállításon (1895) az ecsedi kosár-, kas- és gyékényfonók külön helyet kapjanak. Nagy próbatételt jelentett az egyház anyagi talpra állítása is. Az 1860-as évekre új református templom építése vált szükségessé. Az építkezés 1863–1868 között folyt, de az 1870. május 8-ai istentisztelet alatt a torony ráomlott a templomra, öt ember halálát okozva. Az új torony építését csak 1896-ban kezdték meg, és 1900. június 17-én szentelték fel ünnepélyes keretek között. Nem csak a torony készült el, az egész építményt egységessé formálták. A Rákóczi Ferenc utca tengelyében, a várdombon álló templom a mai napig a település éke.

Az első világháború után meghúzott határvonal elvágta Nagyecsedet természetes központjától Nagykárolytól. Egyfajta végállomás lett, melyet elleptek a menekülők. A megrázkódtatást azonban konszolidáció követte. Nagyecsed gazdasági-társadalmi bajainak forrása a rossz birtokmegosztás, a nagybirtokok túlsúlya volt. Elsőként a református egyház osztott ki 96 házhelyet a temető melletti birtokából, majd az Országos Földrendező Bizottság 1000 holdat parcellázott fel a nincstelenek között. Emellett 360 házhely kiosztásával létrehozták az Újtelepet. Tovább fejlesztették az elemi iskolát, illetve kültelki iskolák

of the society was the Calvinist priest Berey József. He was the first who wrote a monograph on Ecsed, and who managed to obtain a separate stand at the National Exhibition of the craftsmen, held in 1896. The building of the Calvinist church was a great financial effort for the community. In 1860, the building of a new edifice was necessary. The construction was conducted between 1863 and 1868, but during the holy service held on the 8th of May 1870, the church tower collapsed, killing five people. The building of the new tower started only in 1896, and was consecrated on the 17th of June 1900. On this occasion, the whole building, with the new tower obtained a uniform facade. Thus, the church became a representative building of Nagyecsed, dominating the settlement on the hill of the castle, in the Rákóczi Ferenc street.

The new state-border, established after the World War I, has cut Ecedea from its traditional center, the nearby town of Carei (Nagykároly). It became a dead-end, and it was assaulted by refugees. This shock although, was followed by a consolidation. The main source of the economic problems of Nagyecsed, the uneven distribution of landed estates, dominated by large domains, was set trough several

Biserica reformată din Ecedea
Az ecsedi református templom
The Calvinist church of Ecsed

Granița de stat stabilită după primul război mondial a tăiat Ecedea de centrul său natural, Careiul. Localitatea a devenit un fel de fundătură, asaltată de refugiați. Șocol însă a fost urmat de o consolidare. Izvorul problemelor economice în Nagyecsed a fost împărțirea neechilibrată a pământului, cu o agricultură caracterizată de preponderența marilor moșii. Ca o măsură de remediere, biserica reformată a împărțit 96 de locuri de case din terenul propriu de lângă cimitir, iar mai târziu Oficiul Național Funciar a parcelat 1000 de iugăre pentru săraci. Pe lângă acestea, s-a format cartierul Újtelep prin crearea a 360 de locuri de case. A fost dezvoltată școala elementară și au fost construite școli noi în extravilan, pentru cătunuri. A fost lărgită gara, au fost reconstruite stația de pompieri și locuința de serviciu a medicului. Creșterea numărului târgurilor și subvenționarea comerțului a contribuit la consolidarea economiei. În 1931, drumul spre Porcsalma a fost clasat în categoria drumurilor secundare. Tot în această perioadă a fost amenajat târgul pe locul fostei cetăți, construindu-se o fântână, o casă de bilete și un cântar. Toate aceste schimbări nu au reușit însă să ridice economia, viața socială și culturală a localității Nagyecsed. Monumentul ridicat principelui Rákóczi în 1931, în fața bisericii reformate, atestă fidel spiritul caracteristic al epocii.

Și localitatea Nagyecsed a suferit mult în urma celui de al II-lea război mondial. Mulți s-au mutat de aici după arbitrajul de la Viena, iar mai târziu, după ocupația germană, evreii (aproximativ 250 de persoane)

épültek. Bővítették a vasútállomást és átépítették a tűzoltószertárt és az orvosi lakást is. A gazdaság talpra állítását segítette továbbá a vásárok számának megemlése, a kereskedelem erőteljes támogatása. 1931-ben elérték, hogy a porcsalmi utat felvegyék a vicinális utak hálózatába. Ekkor alakították ki a vár helyén a ma is létező Vásárteret, melyet vásári kúttal, cédulaházzal, mázsálóval is elláttak. Mindezek azonban nem tudtak érdemben emelni Nagyecsed gazdasági, társadalmi, kulturális helyzetén. Ennek a kornak szép emléke az 1931-ben a református templom elé felállított Rákóczi emlékmű.

A II. világháború idején Nagyecsed is sokat veszített. Sokan elköltöztek a II. bécsi döntés, majd a német megszállás következtében. A zsidókat, mintegy 250 főt deportálták. Nagy gondot jelentett az árvák, hadirokkantak gondozása, a gazdaság működtetése és a szovjet megszállás. Az újjáépítés gyorsan elindult, amelynek alapját az 1945 utáni földreform jelentette. Kis- és középbirtokosság kialakulása, illetve tanyásodás volt tapasztalható. Ezt a folyamatot azonban megtörte az 1951-es államosítás és a mezőgazdaság kollektivizálása. A 1951. évi közigazgatási reform során elsőnek önálló tanácsú község, majd nagyközségi közös tanácsú székhelyközség lett, Fábriánháza társközséggel. A nagyközség 1956 után fejlődött jelentősebb mértékben. Ekkor érte el legmagasabb lélekszámát, számos magánház és középület mellett felépült a református egyház második temploma is. A *Rákóczi Mezőgazdasági tsz*, mint a település legnagyobb munkáltatójának megszervezésére 1963-ban került sor. Az

projects. The Calvinist church tried to set the situation by distributing 96 house-plots from its domain, near the cemetery. Later, the National Land Office distributed 1000 acres for the poor. The Újtelep quarter was set up, at this time, creating 360 plots for houses. Elementary school flourished, and new schools were built for the hamlets outside the new settlement. The railway station was extended, the fire-brigade station and the doctor's cabinet were rebuilt. The fairs and trade subsidies contributed to the strengthening of economy. In 1931, the road to Porcsalma was ranked in the secondary roads. During the same period, the fair was set on the place of the former castle, building a well, a ticket box and a weighing device. All these development, though did not changed significantly the rather poor social and cultural status of Nagyecsed. The monument dedicated to Prince Rákóczi, located in front of the Calvinist church in 1931, attests well the spirit of the age.

Nagyecsed suffered much more during the World War II than the previous one. A lot of people left the settlement after the arbitration of Vienna, and later on, after the German occupation, the Jews (approximately 250 people) were deported. The problems caused by the war was the looking after orphans and invalids of war, maintaining the economy of war and, at the end, the Soviet occupation. The reconstruction started quite quickly, with the land reform in 1945. Small and medium estates were formed, but this process was interrupted in 1951 by the nationalization and collectiviza-

Interiorul bisericii reformate din Ecedea
Az ecsedi református templom belsője
Interior of the Calvinist church of Ecsed

au fost deportați. A creat probleme îngrijirea orfanilor, a invalizilor de război, susținerea economiei de război și ocupația sovietică. Reconstrucția a pornit destul de repede, pe baza reformei agrare din 1945. A început formarea moșiilor mici și mijlocii și a cătunelor. Acest proces a fost întrerupt însă în 1951 de naționalizare și colectivizarea agriculturii. În urma reformei administrative din 1951, localitatea a devenit comună cu consiliu propriu, iar mai târziu reședința comunei formate împreună cu Fábíánháza. Perioada de după 1956 a adus cu sine o dezvoltare accentuată. Numărul de locuitori a atins cota maximă în această perioadă, iar pe lângă multe case particulare și sedii de instituții, a fost construită și cea de a doua biserică reformată. În 1963 a fost creat CAP Rákóczi, care a devenit cea mai importantă instituție din localitate. În anii 1970, CAP-ul avea un profit modest, dar ulterior a generat pierderi considerabile. Localitatea a rămas una agricolă, fiind ocolită de industrializare. În 1963 și-a deschis porțile Liceul József Attila, dar în 1974, din cauza scăderii numărului de elevi, acesta a fost închis. În 1975 s-a deschis cimitirul nou și sala mortuară. Destul de târziu, în anul 1982, a fost finalizată uzina de apă și rețeaua de apă-canal. Șirul instituțiilor culturale s-a îmbogățit prin înființarea Casei de Cultură, construită în 1963, aici fiind muzeul și biblioteca comunei. În clădirea școlii, lângă piața târgului, a fost înființată în 1988 o colecție de istorie locală, care azi poartă numele lui Berey János și funcționează cu două săli de expoziție.

1970-es évek végéig a tsz csekély nyereséggel, majd erős veszteséggel működött. A település megmaradt mezőgazdasági jellegűnek, az iparosítás elkerülte. A József Attila Gimnázium 1963-ban nyitotta meg kapuit, de 1974-ben a „tanulók létszámának csökkenése miatt” bezárták. 1975-ben készült el az új Köztemető és a ravatalozó. Később, csak 1982-re készült el a vízmű és a lakásokat vezetékes vízhez juttató közművezeték. A kulturális intézmények sorát az 1963-ban épített Művelődési Ház gyarapította, ahová a Könyvtár is elhelyezték. A Vásártér melletti iskola-épületben 1988-ban alakították ki a helytörténeti gyűjteményt, amely ma Berey József nevét viseli, és két kiállítóterrel várja a látogatókat.

Az első demokratikusan választott önkormányzat (1990) a település fejlesztését, megtartó erejének fokozását tűzte ki céljával. A hátrányos helyzetből a kivezető utat a várossá válásban vélték felfedezni. Előbb 1994-ben, majd másodsor 1997-ben pályázat nyomán Nagyecsed 1997. július 1-én lett újra város. Jelenleg a város legnagyobb feladata a városias kép kialakítása, a munkahelyteremtés, a szolgáltatások körének bővítése, a népesség megtartása. Ezek elérésének útján egy-egy kiemelkedő állomás az *Ecsedi Báthori István Református Gimnázium és Kollégium* működése vagy a Millecentenáriumi Emlékmű állítása a Kraszna hídjánál. A civil kezdeményezések közül követendő példaként említhetjük a Fűvészkertet és Vadállatmenhelyet, mely 1975 óta vesz részt természetvédelmi munkákban, lát el oktató, ismeretterjesztő, gyógyító tevékenységet.

tion of the agriculture. The administrative reform of 1951 has raised the locality to the status of commune, establishing its own council, and later it became the district center of the commune together with Fábíánháza locality. The period after 1956 has known a great development. The number of inhabitants reached the maximum in this period and, together with a lot of new houses and institutions, a second Calvinist church was built. The Rákóczi agricultural cooperation was founded in 1963, becoming the most important company of the locality. The cooperation had a modest profit in the 1970's, but subsequently it registered considerable loss. The village remained an agricultural settlement, skipping industrialization. The Attila József High School was opened in 1963, but it was closed in 1974 due to the low number of pupils. The cemetery and the death room were opened in 1975. The water plant and the sewerage network were completed with great difficulties in 1982. The House of Culture was added to the cultural institutions in 1963, comprising also the library of the commune. A collection of local history was set up in the school building, near the market place, in 1988. Recently it was named after Berey János and operates in two exhibition halls.

The first democratically elected local council (1990) proposed to achieve the status of town in order to help the development of the settlement. Nagyecsed has become town on 1st of July, 1997, after two attempts dating from 1994 and 1997. Today, the most important objec-

Vedere din Ecedea de pe digul Crasnei
Ecsed látképe a Kraszna-töltésről
View of Ecsed

Stația de cale ferată
Vasútállomás
The railway station

Primul consiliu local ales democratic (1990) a propus obținerea statutului de oraș ca un mijloc pentru dezvoltarea așezării. În urma încercărilor din 1994, re-luate în 1997, Nagyecséd a devenit din nou oraș în data de 1 iulie 1997. Astăzi, obiectivul cel mai important al localității este crearea aspectului urban, înființarea locurilor de muncă, lărgirea gamei serviciilor locale și stoparea căderii demografice. Înființarea *Colegiului Reformat Ștefan Báthori* sau ridicarea Monumentului Millecentenar la capul podului Crasnei marchează pași importanți spre urbanizare. Dintre inițiative civile, funcționarea grădinii botanice și zoologice este un exemplu pozitiv, contribuind din 1975 la ocrotirea naturii și la organizarea de activități educative și de popularizare.

Nagyecséd a primit o șansă mare prin dobândirea statutului de oraș, posibilitate care trebuie să fie utilizată eficient pentru dezvoltarea viitoare. Deschiderea granițelor oferă o șansă suplimentară de dezvoltare, prin restabilirea relațiilor istorice cu părțile sătămărene din România. Implementarea programelor comune va avea un efect benefic atât pentru oraș, cât și pentru întreaga regiune.

Nagyecséd a városá nyilvánítással hatalmas lehetőséget kapott, és ezzel élnie kell jövője, fennmaradása érdekében. Ebben nagy segítségére lehet, hogy a határok átjárhatóságával helyreállhatnak kapcsolatai a romániai Szatmárral. Közös programok indításával fellendíthetik nem csak a települést, hanem az egész régiót.

Monument
millecentenar

Millecen-
tenáriumi
emlékmű

Millecentenari-
al monument

tive is to create an adequate urban aspect, increasing the job opportunities, broadening the range of local services and stopping the demographic fall. The founding of the István Báthori Calvinist College and the building of the monument of millecentenarium at the bridge of the Kraszna River, were two important achievements in the process of urbanization. The civil initiatives comprised the action of putting into function the zoological park and the botanical garden, thus contributing to the protection of nature and to the promotion of educational and popularization activities.

Nagyecsed was offered a big chance to become a town, and a serious responsibility for future development. Opening of the borders offers an extra chance of development by restoring historical relations with the areas of Satu Mare County, in Romania. Implementing the common programs will have a positive effect for the town as well as for the entire region.

Monument de lemn din Grădina Botanică
A fűvészkert emlékoszlopa
Memorial column of the Botanic Garden

Mulțumiri

Mulțumesc pentru sfaturi, informații și acordul pentru cercetarea colecției Berey József, conducătorului acestuia, d-lui Veres Csaba. De asemenea, mulțumesc d-lui Somlai Tibor, conducătorul grădinii botanice, observațiile legate de modul de viață din mlaștină, d-lor Szántó Sándor și Péchy László pentru prezentarea Stației de Pompare, monument de patrimoniu industrial. Fotografiele și planșele sunt realizate de L. Nagy Márta. Obiectele au fost restaurate de Szinyéri Péterné și Takácsné Varga Ágnes. La periegeze au participat Bocz Péter, Nagy Márta, Mester Andrea, Sveda Karácsonyi Judit (Muzeul Jósa András), Kovács Enikő (student arheologie la ELTE), Sranek Tamás (membru cercului de prieten al muzeului).

Köszönetnyilvánítás

Hálával tartozom Veres Csabának tanácsaiért, közléseiért és hogy lehetővé tette az általa vezetett Berey József gyűjtemény anyagának feldolgozását. Somlai Tibornak a Fűvészkert és Állatmenhely vezetőjének a lápi életmóddal kapcsolatos megjegyzéseiért. Szántó Sándornak a Péchy László Szivattyútelep, Ipari Műemlék bemutatásáért. A fotók és a fotótáblák elkészítését L. Nagy Mártának köszönöm. A tárgyak restaurálása Szinyéri Péterné és Takácsné Varga Ágnes keze munkáját dicséri. A terepbejárásom részt vettek: Bocz Péter, Nagy Márta, Mester Andrea, Svédané Karácsonyi Judit (Jósa András Múzeum), Kovács Enikő (régészhallgató, ELTE), Sranek Tamás (múzeumbarát).

Acknowledgments

Special thank goes for Csaba Veres, the responsible of the Berey József collection, for advice, information and consent to research the collection. I also thank to Mr. Tibor Somlai, the manager of the botanical garden, for the information on the swamp and its special way of life. Thanks to Mr. Szántó Sándor and Mr. László Péchy for introducing us to the Pumping Station, a monument of industrial patrimony. The photographs and the plates were made by L. Nagy Márta. The objects were restored by Szinyéri Péterné and Takácsné Varga Ágnes. The surface research was made together with Bocz Péter, Nagy Márta, Mester Andrea, Sveda Karácsonyi Judit (Museum Jósa András), Kovács Enikő (student of archeology at ELTE), Sranek Tamás (member of the museum's group of friends).

BIBLIOGRAFIE – IRODALOM – REFERENCES

- Az Ecsedi-láp történetéhez.* Szerk. Farkas József, Németh Péter. Mátészalka, 1978.
- Berey József: *Nagyecsed község – hajdan oppidum – története.* Mátészalka, 1978.
- Berey József: *Nagyecsed története és néprajza I–II.* Debrecen, 1988.
- Éble Gábor: *Az ecsedi százéves úrbéri per története (1776–1877).* Budapest, 1912.
- Dankó Imre: *Nagyecsed.* Debrecen, 1994.
- Farkas József: *Fejezetek az Ecsedi-láp gazdálkodásához.* Debrecen, 1982.
- Kurucz Katalin: *Adatok a Szatmár-Bereg-vidék neolitikumához.* Szabolcs-Szatmári Szemle XXI. 1986. 4. szám, 453–460.
- Nagyecsed Szivattyútelep.* Tájak Korok Múzeumok Kiskönyvtára 343. szám. Nyíregyháza, 1989.
- Magyar Kálmán: *Sárvár története és régészeti kutatása.* Szabolcs-Szatmári Szemle XII. 1977. 1 szám, 61–74.

Muzeul Județean Satu Mare este o instituție publică de cultură, susținut de Consiliul Județean Satu Mare

A Szatmár Megyei Múzeum a Szatmár Megyei Tanács által fenntartott kulturális közintézmény

The County Museum of Satu Mare is a public institution of culture, sustained by the County Council of Satu Mare

Tipărit la tipografia „Informația Zilei” Satu Mare, tel.: 0261-768457

